

BUITENLANDS ZORGAANBOD

ERVARINGEN EN BELEVINGEN VAN
AANBIEDERS EN JONGEREN

BUITENLANDS ZORGAANBOD

ERVARINGEN EN BELEVINGEN VAN
AANBIEDERS EN JONGEREN

Woerden, februari 2012

Dr. Marije Valenkamp
Mr. drs. Bart de Jong
Dr. Esther Rutten
Drs. Isabel Alarcon

© **Van Montfoort/Collegio**

Van Montfoort/Collegio
Houttuinlaan 4
3447 GM WOERDEN
T: 0348 – 48 12 00
www.vanmontfoort.nl

Woerden, februari 2012

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande toestemming van Van Montfoort/Collegio. Bij overname is bronvermelding verplicht.

Inhoudsopgave

Samenvatting	7
1 Inleiding.....	9
1.1 Aanleiding onderzoek.....	9
1.2 Onderzoeksvragen	10
1.3 Leeswijzer	10
2 Theoretische achtergrond.....	11
2.1 Inleiding: doelgroep en doelstelling van BZA.....	11
2.2 Ervaringsleren als basismethodiek	11
2.3 Theoretische achtergrond ervaringsleren	12
2.4 Randvoorwaarden voor succesvol aanbod.....	14
3 Onderzoeksmethode.....	19
3.1 Aanbieders	19
3.2 Jongeren	20
3.3 Interviews	21
3.4 Analyse.....	22
4 Ervaringen van aanbieders	23
4.1 Inleiding	23
4.2 Selectie.....	23
4.3 Doelen	25
4.4 Voortgang en samenwerking	27
4.5 (Gedrags)veranderingen en risico op terugval.....	28
4.6 Continuïteit en borging	29
4.7 Betrokkenheid ouders	30
4.8 Inhoud programma	32
4.9 Beoordeling BZA	34
4.10 Overige opmerkingen	36
5 Beleving BZA jongeren.....	37
5.1 Selectiecriteria.....	37
5.2 Ervaringen verblijf in het gezin.....	38
5.3 Leerdoelen en (gedrags)veranderingen.....	40
5.4 Continuïteit en borging	42
5.5 Afspraken over tussentijds contact tussen jongeren en begeleider vanuit NL	43
5.6 Onderwijs in buitenland.....	44
5.7 Dagactiviteit na terugkomst in Nederland	45
5.8 Betrokkenheid ouders	45
5.9 Beoordeling BZA	46
6 Conclusies en aanbevelingen.....	49
6.1 Kanttekeningen vooraf	49
6.2 Belangrijkste conclusies.....	49
6.3 Aanbevelingen.....	50

Geraadpleegde literatuur	55
Bijlage 1 Semi-gestructureerd interview aanbieders.....	59
Bijlage 2 Semi-gestructureerd interview jongeren	63

Samenvatting

De term Buitenlands zorgaanbod (BZA) wordt gehanteerd wanneer een Nederlandse jongere met een indicatie van Bureau Jeugdzorg of een strafrechtelijke maatregel op buitenlands grondgebied zorg ontvangt. De Tweede Kamer is kritisch ten opzichte van BZA. Tijdens het Algemeen Overleg kwaliteit buitenland en particulier zorgaanbod (d.d.17 maart 2011) heeft de staatssecretaris van het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport de Kamer toegezegd een *experienced based* onderzoek te laten uitvoeren naar de ervaringen met BZA.

In dit *experience based* onderzoek zijn de ervaringen van aanbieders en jongeren met BZA bevraagd door middel van semi-structureerde telefonische interviews. In totaal zijn 12 aanbieders en 11 jongeren geïnterviewd. Aangezien het gaat om ervaringen, kan aan de hand van dit onderzoek *niet* geconcludeerd worden of BZA 'werkt' of 'niet werkt'. Daarvoor is bij voorkeur een robuuste en gecontroleerde kwantitatieve effectstudie nodig. De resultaten in dit rapport zijn met name belangrijk voor de organisatie en inhoudelijke vormgeving van BZA.

Geconcludeerd wordt dat zowel de aanbieders als de jongeren over het algemeen positief zijn over BZA. Vrijwel al de huidige aanbieders zijn voornemens BZA aan te blijven bieden. De belangrijkste sterke punten van BZA zijn volgens de aanbieders de fysieke afstand die het verblijf in het buitenland biedt ten opzichte van de thuisomgeving van de jongere en het feit dat jongeren in het buitenland op zichzelf zijn aangewezen. Zij leren door het opdoen van nieuwe ervaringen hun eigen sterke kanten te ontdekken en te gebruiken. De aanbieders signaleren positieve (gedrags)veranderingen bij de jongeren na hun verblijf in het buitenland, variërend van fysieke veranderingen (er gezonder uit zien) tot betere zelfreflectie, het maken van eigen keuzes en groeiend zelfvertrouwen. Zowel aanbieders als jongeren noemen de volgende gunstige veranderingen: de jongeren zijn opener in hun communicatie geworden, kunnen beter omgaan met gezag, hebben meer dagritme en structuur, school gaat beter, ze staan steviger in hun schoenen, zijn beter in staat tot zelfreflectie/zelfinzicht en hebben rust gevonden.

Positief is bovendien dat ouders bij het traject worden betrokken door middel van begeleiding tijdens het verblijf. Daarnaast ervaart men als positief dat al tijdens het verblijf in het buitenland (bij veel jongeren) aandacht uitgaat naar de transfer/generalisatie, met name door de jongeren middels het opstellen van een toekomstplan zelf na te laten denken over wat ze gaan doen zodra ze terug komen in Nederland. Als kanttekening wordt benoemd dat er een gevaar is voor terugval, ondanks de begeleiding na terugkomst en de aandacht voor transfer/generalisatie. Het gemiddelde rapportcijfer dat de jongeren het aanbod geven op een schaal van 1 t/m 10 is een 7,8. Ze hebben het verblijf over het algemeen als prettig ervaren, en ze geven aan tot rust te zijn gekomen en beter afstand te kunnen nemen van alles. Ze vinden dat ze hiermee een nieuwe start hebben gekregen, die een positieve invloed op hun toekomst kan hebben. Het overgrote deel van de jongeren geeft aan hetgeen in het buitenland is geleerd ook toe te passen na terugkomst in Nederland.

Hoewel de lijn van het onderzoek positief genoemd kan worden, constateren de aanbieders en de jongeren een aantal verbeterpunten. Dit heeft tot de volgende aanbevelingen geleid:

1. Samenwerking en afstemming tussen aanbieders BZA intensiveren.
2. Beschrijven BZA en initiëren effectonderzoek met follow-up.
3. Degelijke screening op ernstige psychiatrische problematiek of licht verstandelijke beperking (LVB) bij de potentieel deelnemende jongeren.
4. Aanscherpen van selectie gastgezinnen en intensiveren van toezicht op gastgezinnen.
5. Expliciet kiezen voor en vormgeven van continuïteit als voorwaarde voor BZA (BZA als onderdeel van totaal hulpverleningstraject): voorbereiding, uitvoering en generalisatie/transfer.
6. Voorbereiding en begeleiding van de juiste dosering in het contact tussen jongeren en hun ouders en/of vrienden na terugkomst in Nederland intensiveren. Hierin dient ook aandacht uit te gaan naar het gebruik van de moderne media zoals internet en Skype.
7. Onderwijs op maat in het buitenland voor alle jongeren mogelijk maken.
8. Het aanbod beter laten aansluiten op meiden.

1 Inleiding

1.1 Aanleiding onderzoek

De term Buitenlands Zorgaanbod (BZA) wordt gehanteerd wanneer een Nederlandse jongere met een indicatie van Bureau Jeugdzorg of een strafrechtelijke maatregel op buitenlands grondgebied zorg ontvangt (Inspectie Jeugdzorg, 2009). De plaatsing in het buitenland gebeurt door tussenkomst van een Nederlandse zorgaanbieder. Het betreft meestal jongeren die in het Nederlandse zorgsysteem zijn vastgelopen en die complexe problemen hebben op meerdere leefgebieden. BZA kenmerkt zich doordat de hulp, als onderdeel van een totaal traject, voor kortere of langere tijd in het buitenland wordt uitgevoerd. BZA maakt gebruik van ervaringsleren als basismethodiek.

In 2010 ontvingen 161 jongeren BZA. Op peildatum 1 juli 2011 ontvingen volgens de gegevens van de Inspectie Jeugdzorg 48 jongeren in het buitenland zorg. Het merendeel van hen was ouder dan 12 jaar, een kleine minderheid jonger dan 12 jaar (IPO, 2010).

Eind 2011 boden 12 Nederlandse jeugdzorginstellingen BZA, in verschillende vormen en onder meerdere naamgevingen. Grofweg verdelen wij de verschillende BZA-projecten in twee varianten. Het eerste type betreft de zogenaamde woon-werkprojecten (WW), waarbij de jongere tijdelijk woont bij een Franstalig gastgezin en werkt bij een boerenbedrijf, horeca-onderneming of productiebedrijf. De jongeren verblijven bij de gezinnen, maar de nadruk ligt op het uitvoeren van gestructureerde activiteiten, waaronder werken op het land of in de horeca. Het tweede type betreft het verblijf in gastgezinnen (GG) waar jongeren onderwijs krijgen en meedraaien in de Nederlandssprekende gezinnen, zowel wat betreft dagstructuur als gezinsactiviteiten. Ervaringsleren en het meedraaien in een nieuwe context, ver weg van de eigen omgeving, zijn de twee centrale elementen in BZA. Boot camps (groepsgerichte kampen met een autoritaire en militaristische aanpak) en overlevingstochten (groepsgerichte wandel- of boottochten van enkele weken door onherbergzame gebieden) vallen niet onder het BZA-aanbod dat in dit rapport centraal staat.

Het aantal landen waar jongeren BZA ontvangen is beperkt tot de landen van de Europese Economische Ruimte. Het merendeel van de projecten is gelokaliseerd in Frankrijk. De GG-projecten vallen direct onder beheer van een Nederlandse zorgaanbieder. De WW-projecten worden ingekocht bij plaatselijke zorgaanbieders in het buitenland.

De Kamer is kritisch ten opzichte van BZA, met name wat betreft het nut en de noodzaak ervan en de bijbehorende kosten. Tijdens het Algemeen Overleg kwaliteit buitenlands en particulier zorgaanbod (d.d.17 maart 2011) heeft de staatssecretaris van het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport de Kamer toegezegd een *experienced based* onderzoek te laten uitvoeren naar de ervaringen van professionals met BZA. Dit rapport bespreekt de resultaten van dit *experienced based* onderzoek. Naast de ervaringen van de professionals van de Nederlandse aanbieders van BZA zijn ook de bevindingen van jongeren in het onderzoek betrokken, om zodoende tot een meerzijdige weergave van ervaringen te komen. Het rapport beschrijft de ervaringen met BZA. Of

BZA 'werkt' of 'niet werkt' kan met dit onderzoek *niet* worden vastgesteld. Om dit vast te stellen is een kwantitatief gecontroleerd effectonderzoek nodig. *Het onderhavige rapport bespreekt de ervaringen met BZA, niet de effecten ervan.*

Het rapport wordt gelijktijdig opgeleverd met het Inspectierapport over BZA (Inspectie Jeugdzorg, 2012). De Inspectie Jeugdzorg heeft zich gericht op de IPO-kwaliteitsmaatstaven van BZA (IPO, 2010). Zij richt zich in haar onderzoek op de procedures en afspraken die in het kader van deze maatstaven rond BZA zijn gemaakt. Deze procedures en afspraken zijn in het onderhavige ervaringsonderzoek niet specifiek aan de orde, net zo min als een weging van effecten. Wel worden de ervaringen van aanbieders en jongeren met de procedures en afspraken besproken, net als ervaren succes- en verbeterpunten met betrekking tot het aanbod en verblijf in het buitenland.

1.2 Onderzoeksvragen

Het onderzoek valt uiteen in twee delen.

Het eerste onderzoeksdeel betreft de ervaringen van de Nederlandse aanbieders. De ervaringen, verbeterpunten en mogelijk werkzame elementen van BZA worden geïnventariseerd vanuit het perspectief van professionals van instellingen die BZA bieden, maar ook van instellingen die onlangs (gedurende de afgelopen twee jaar) zijn gestopt of voornemens zijn te stoppen met BZA. De hoofdvraagstelling luidt:

Wat zijn de ervaringen van de Nederlandse aanbieders die werken of hebben gewerkt met BZA?

Het tweede onderzoeksdeel betreft de ervaringen van jongeren die recent (tenminste drie maanden geleden) een BZA-project hebben afgerond. De hoofdvraagstelling luidt:

Wat zijn de ervaringen van jongeren met BZA?

De twee algemene onderzoeksvragen worden geoperationaliseerd in Hoofdstuk 3.

1.3 Leeswijzer

In het tweede hoofdstuk worden de belangrijkste (theoretische) uitgangspunten van BZA weergegeven. Hoofdstuk 3 bespreekt de gehanteerde onderzoeksmethode naar de ervaringen van aanbieders en jongeren. In Hoofdstuk 4 en 5 worden deze ervaringen beschreven. Hoofdstuk 6 tenslotte geeft de belangrijkste conclusies en aanbevelingen weer.

2 Theoretische achtergrond

2.1 Inleiding: doelgroep en doelstelling van BZA

Buitenlands zorgaanbod (BZA) is bestemd voor jongeren die zijn vastgelopen in hun ontwikkeling en leefsituatie en/of zich bevinden in een negatieve (gedrags)spiraal. Ze vertonen bijvoorbeeld negatief gedrag zoals antisociaal of crimineel gedrag, extreem meelopersgedrag of teruggetrokken gedrag, of er is bijvoorbeeld sprake van loverboyproblematiek. Vaak zijn deze jongeren als het ware ingezogen in de (rigide) structuren en verwachtingen van hun gezinscontext. Tegelijkertijd bevinden deze jongeren zich veelal in een subgroep leeftijdsgenoten waarin het negatieve gedrag wordt geaccepteerd en soms zelfs wordt aangemoedigd (*peer pressure*). De jongeren zijn als het ware verstrengeld in normatieve subgroeppepatronen en vaak hebben ze frequent politiecontacten wegens grensoverschrijdend en crimineel gedrag.

Verondersteld wordt dat deze jongeren gebaat zijn bij een tijdelijke onttrekking aan hun eigen omgeving met gezin en vrienden. Middels een plaatsing bij zorgaanbod in het buitenland kunnen ze zich losmaken van deze context. Het biedt hen tevens de mogelijkheid letterlijk afstand te kunnen nemen om na te denken over een gewenst en concreet toekomstperspectief. Bovendien kunnen ze tijdens het verblijf in het buitenland, als het ware op neutraal terrein, nieuwe en onbekende ervaringen opdoen, waardoor nieuw en effectiever gedrag kan worden geleerd en zelfstandigheid kan worden getraind. De tijdelijke plaatsing is erop gericht hun weerbaarheid te vergroten, waarna ze bij terugkomst in de oude omgeving een stevige doorstart kunnen maken. Opgedane ervaringen moeten hen hierbij helpen grensoverschrijdend en crimineel gedrag te vervangen door maatschappelijk aanvaardbaar en sociaal gedrag.

2.2 Ervaringsleren als basismethodiek

Bij BZA wordt ervaringsleren over het algemeen gehanteerd als de basismethodiek. Aan het leren door ervaring kunnen volgens Bolhuis en Simons (2001) verschillende facetten worden onderscheiden (Van der Ploeg, 2011):

- Leren door directe ervaring: het gaat er niet alleen om dat jongeren bepaalde handelingen verrichten, maar vooral dat zij zich bewust worden van de omgeving waarin zij verkeren. Het is de bedoeling dat ze waarnemen hoe het er in hun omgeving aan toe gaat en welke plaats zij daarin innemen, en dat ze ervaren van die omgeving ook deel uit te maken.
- Leren door sociale interactie: het accent valt hierbij op het van elkaar leren via gesprekken en overleg, maar ook door onderlinge samenwerking.
- Leren door theorie: het belangrijkste is dat de theorie wordt vertaald naar de praktijk. Het is de bedoeling dat leren door ervaring de afstand tussen theorie en praktijk kleiner maakt en mensen helpt om (abstracte) informatie in de praktijk te benutten.
- Leren door reflectie: het effect van de ervaringen beklijft beter als je van tijd tot tijd stilstaat bij wat je doet en leert. De mening van anderen hierbij betrekken is een belangrijk onderdeel. Ook voordat het project start kan reflectie op verwachtingen en wat gaat komen plaatsvinden.

Ruikes (2012) definieert ervaringsleren als volgt: *‘Ervaringsleren is een actieve vorm van hulp die gekenmerkt wordt door een specifieke methodisch opgezette (leer)situatie waarin concrete/ authentieke ervaringen worden opgedaan waardoor reflectie over de eigen situatie ontstaat. De nieuwe ervaring en de reflectie hierover (onder deskundige begeleiding) leiden tot nieuwe leerprocessen, autonomie en de ontwikkeling van een nieuw toekomstperspectief.’*

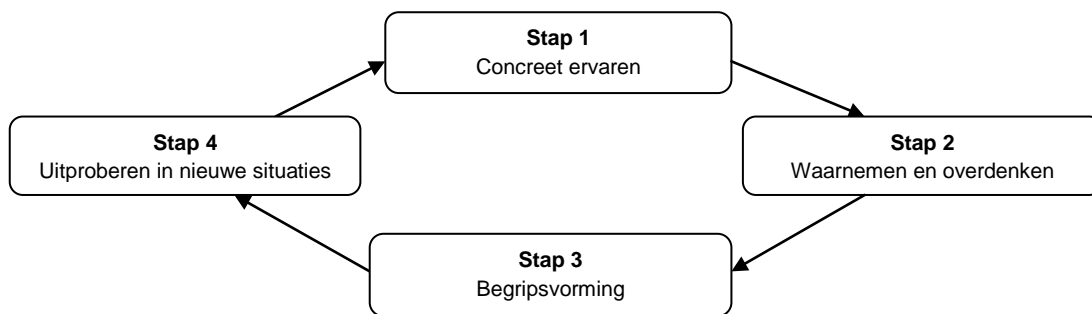
Bij het ene type BZA (de zogenaamde woon-werkprojecten bij Franstalige gezinnen) is ervaringsleren explicieter van toepassing dan bij het andere type (het meedraaien met Nederlandstalige gastgezinnen in het buitenland), maar in alle projecten wordt er vanuit gegaan dat de jongeren leren door het opdoen van nieuwe ervaringen. Het gaat hierbij om ervaringen met gestructureerde activiteiten of ervaringen in een andere gezinscontext, waarin jongeren nieuwe ervaringen kunnen opdoen, met name in relationeel verband en wat betreft dagritme (regels en structuur), het ontwikkelen van zelfinzicht en een doel voor de toekomst. Via deze werkwijze worden niet primair de tekorten van jongeren gecompenseerd, maar wordt uitgegaan van hun positieve mogelijkheden, werken aan de verbetering van het zelfbeeld, autonomie en sociale competentie (Ruikes, 1994). Ervaringsleren helpt de jongeren daarmee een nieuw perspectief voor de toekomst te ontwikkelen en reflectie speelt hierbij een belangrijke rol (Ruikes, 2012, 1994).

2.3 Theoretische achtergrond ervaringsleren

Een van de belangrijkste grondleggers van het ervaringsleren, Kurt Hahn (1959), bracht ervaringsleren in pedagogisch opzicht in de belangstelling. Hij benadrukte dat kinderen op school te veel worden aangesproken op hun cognitieve gaven en te weinig worden uitgedaagd om zelf initiatieven te nemen, dingen te onderzoeken en zichzelf te ontdekken.

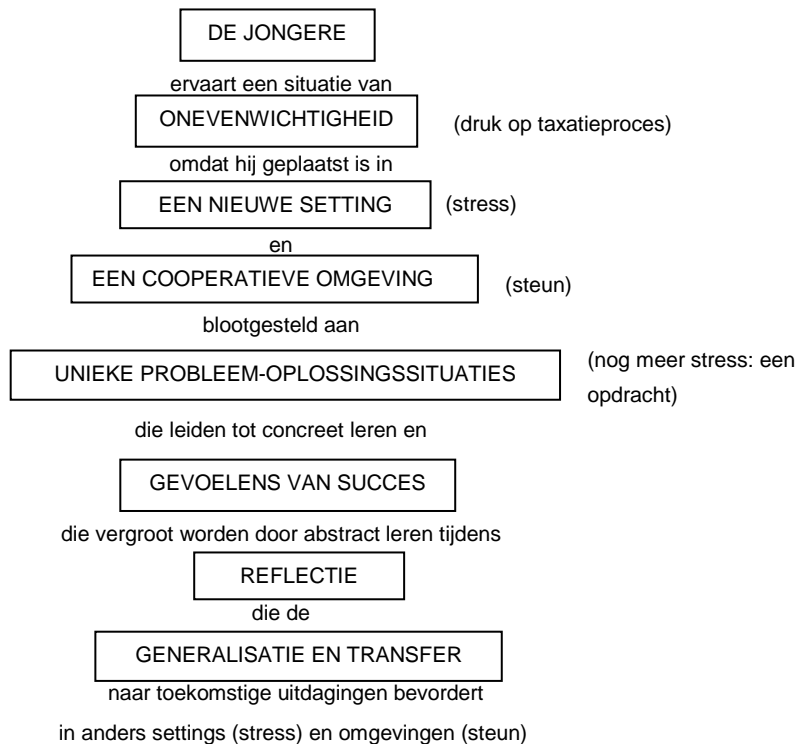
Uitgaande van de vuistregel dat men 10% zou onthouden van wat men leest, 20% van wat men hoort, 70% van wat men zegt en schrijft en 90% van wat men doet, is het ervaringsleren gebaseerd op de veronderstelling dat het vooral de persoonlijk opgedane ervaringen zijn, waarbij de betrokkene zelf handelend actief is, die het meeste leereffect sorteren (Van der Ploeg, 2011). Genoemde vuistregel is niet middels onderzoek bewezen maar lijkt wel een duidelijke en aannemelijke teneur te geven.

Ervaringsleren is veelal gebaseerd op een cyclisch model van onderwijspsycholoog Kolb (1984). Hij ontwikkelde een vierstaps leercyclus (zie Figuur 1), die wordt gekenmerkt door ervaringen, reflectie, abstractie en experimenteren. De eerste stap van het model verwijst naar het opdoen van concrete ervaringen. Deze ervaringen worden in de tweede stap waargenomen en overdacht, er vindt reflectie plaats, waarna in de derde stap begripsvorming plaatsvindt: ervaringen worden omgezet in beelden, inzichten en opvattingen. In de vierde stap tenslotte vindt verdere verwerking en overdenking plaats, de opgedane begripsvorming wordt vertaald en uitgeprobeerd in nieuwe situaties en gedragingen. De nieuwe ervaringen en gedragingen kunnen vervolgens weer in een nieuwe cyclus worden doorlopen en verwerkt.

Figuur 1. Leercyclus van Kolb (1984).

Luckner en Nadler (1997) en Nadler en Luckner (1992) hebben de cyclus van Kolb nader uitgewerkt. Tussen elke stap of fase is er volgens hen sprake van 'processing' of generalisatie, waarmee ze verwijzen naar een activiteit die richting geeft aan de volgende stap in de cyclus. Het gaat hierbij om '...the activity that is structured to encourage individuals to plan, reflect, describe, analyze and communicate about experiences (Luckner & Nadler, 1997, p.8).' In het ervaringsleerproces dichten zij deze generalisatie of bekliving van het concrete leren een centrale rol toe, die door Ruikes (1994, p.57) als volgt wordt vertaald: 'iemand, geplaatst in een nieuwe situatie, ervaart een zekere onbalans. Wanneer hij vanuit een positief ingestelde en stimulerende omgeving, geconfronteerd wordt met situaties die om oplossingen van problemen vragen, leidt dat tot het gevoel van presteren. Dit gevoel wordt verhoogd door de ervaring te verwerken en zo generalisatie en overdracht naar andere situaties te bevorderen.' Ruikes visualiseert dit middels een schematische weergave (zie Figuur 2).

Figuur 2. Schematische weergave van ervaringsleerproces volgens Luckner en Nadler (1997) door Ruikes (1994).

Met deze benaderingswijze wordt aangesloten bij de stresstheorie (zie bijvoorbeeld Lazarus & Faulkman, 1984), waarbij men er vanuit gaat dat situaties waarin spanning en/of onzekerheid wordt ervaren, kunnen worden omgezet in positieve ervaringen, mits er sprake is van adequate ondersteuning.

Bij BZA wordt de tussenstap van processing of generalisatie ingevuld door de organisatie van het traject en de begeleiding van de jongere bij zijn leerproces. Hierbij kan bijvoorbeeld (zie ook Van der Ploeg, 2011) worden gedacht aan de opbouw en structuur van het programma, de geboden activiteiten en interventies, de bejegening door de hulpverleners en de mate en wijze van overige support (bijvoorbeeld door ouders, familie en begeleiders in Nederland).

2.4 Randvoorwaarden voor succesvol aanbod

Er is weinig wetenschappelijke onderzoeksliteratuur over BZA beschikbaar (Ruikes, 2012; Van der Ploeg, 2011). De gevonden studies betreffen vaak methodologisch zwakke en moeilijk vergelijkbare studies, zo richten projecten zich bijvoorbeeld op uiteenlopende doelgroepen (leeftijd, problematiek) en wordt vaak een andere aanpak en opvang (individueel of in een groep) geboden.

Om opgedane ervaringen te laten beklijven en jongeren tot andere gedachten en gedragingen te brengen is er meer nodig dan alleen een tijdelijk verblijf in een ervaringsleerprogramma. Voor het succesvol doorlopen van een dergelijk programma benoemen Duindam, Glas en Van der Ploeg (1996) enkele basisvoorwaarden. Ze geven aan dat er sprake dient te zijn van een uitdagende omgeving, een intensieve voorbereiding en regelmatige feedback en evaluaties. Daarnaast benoemen ze het belang van het filteren of toespitsen van ervaringen en de aandacht voor de betekenis ervan voor het functioneren en de doelen van de jongere. Ze geven aan dat de programma's de groepscohesie en positieve interacties dienen te bevorderen en er dient sprake te zijn van nazorg en transfer.

Volgens Van der Ploeg (2009) blijven veel projecten echter steken in het scheppen van een uitdagende omgeving en worden therapeutische elementen zoals het dagelijks evalueren van de ervaringen, het geven van feedback, het uitfilteren van de betekenis van de ervaringen en het bevorderen van onderlinge positieve interacties achterwege gelaten. Daarnaast schort het volgens hem nogal eens aan goede nazorg, waarbij deelnemers gedurende een bepaalde periode worden begeleid om de opgedane ervaringen ook in het dagelijks leven door te laten werken. Bovendien wordt vaak te weinig aandacht geschonken aan de samenstelling en aard van de doelgroep en vaak is vooraf niet duidelijk welke effecten men bij de deelnemers wil bereiken. In zijn overzicht van het beschikbare Nederlandse en internationale onderzoek benoemt Van der Ploeg (2011) dan ook als randvoorwaarde dat er een zorgvuldige selectie van deelnemers voor ervaringsleerprojecten dient te zijn. Er dient een duidelijk verband te zijn tussen de problematiek van de deelnemer en de aard en doelstelling van het programma dat men in wil zetten. Als belangrijke randvoorwaarde om veranderingsprocessen in gang te zetten benoemt hij daarom ook de inzet van hiertoe geschoolde professionals, die in staat moeten zijn zowel de fysieke als de sociaal-emotionele kanten van het project te bewaken en te sturen.

Tegen de bovenstaande achtergrond is het volgens Van der Ploeg (2009) niet verwonderlijk dat menig onderzoek aantoont dat ervaringsleerprojecten geen of weinig effect hebben. De kritische noot richting ervaringsleerprojecten betreft vaak het ontbreken van een methodologische beschrijving en een goed onderbouwd theoretisch kader (Cason & Gillies, 1994; Russell, 2003).

Een belangrijk en voorzichtig positief signaal wordt gevonden in een meta-analyse van Wilson en Lipsey (2000) van 28 effectonderzoeken naar ervaringsleerprojecten voor antisociale en delinquente jeugdigen, waaruit bleek dat er over het algemeen sprake is van kleine significante verbeteringen, in de zin van recidivevermindering.

Bij ervaringsleerprogramma's wordt geprobeerd onaangepast, antisociaal gedrag middels twee aan elkaar gerelateerde dimensies te verminderen (Wilson & Lipsey, 2000):

- Door het overwinnen van diverse zeer uitdagende fysieke activiteiten ervaart de deelnemer een succespatroon en bouwt daardoor zelfvertrouwen en een meer *geïnternaliseerde locus of control* op. Volgens Gass (1993) is deze nieuwe 'empowered' individu minder geneigd zich bezig te blijven houden met onaangepast of illegaal gedrag. Om de succeservaringen te genereren moeten de activiteiten onbekend/nieuw en veeleisend zijn. De problemen die zich voordoen moeten concreet zijn en van belang, stress wordt constructief gebruikt en de consequenties van falen moeten zichtbaar en substantieel zijn (Kimball & Bacon, 1993).
- De tweede dimensie is gerelateerd aan groepsoriëntatie (Wichmann, 1993). Door uitdagende problemen op te lossen in situaties waarvoor positieve groepsinteractie (de groep kan hier ook het gezin zijn) en samenwerking nodig zijn, moeten deelnemers zich prosociaal leren gedragen, hetgeen naar verwachting zal generaliseren naar situaties buiten het programma.

Een kanttekening bij de tweede dimensie is dat de meeste BZA-programma's die in dit rapport centraal staan niet in een groep maar individueel worden geboden. Met name het opbouwen van een meer geïnternaliseerde locus of control is daarmee een van de belangrijkste doelstellingen van het ervaringsleren binnen BZA, hoewel de interactie met de overige gezinsleden in alle projecten ook aan de orde is. Feitelijk komt in de projecten het alledaagse leven van samen werken, samen eten en samen leven bij elkaar (Hassink, De Meyer, Van der Sman & Veerman, 2010). Een voordeel van de begeleiding door niet-professionals is daarbij dat cliënten (jongeren) minder stereotypen over hen hebben en daardoor meer bereid lijken tot samenwerking (Falloon, Lloyd, & Harpin, 1981; Kendall & Kenkel, 1989).

Van der Ploeg en Scholte (2003) onderzochten de effecten van PEL-projecten in Frankrijk en concluderen dat deze significant bijdroegen aan de vermindering van zowel externaliserend gedrag (delinquent en agressief gedrag) als sociale onthechting. Ze concluderen dat de PEL-projecten de ontwikkeling van ernstige gedragsproblematische jeugdigen een aanzienlijk positieve wending geven en verwijzen daarbij naar 'wat oudere sociaal geïsoleerde en emotioneel onthechte adolescenten met aandachts- en denkproblemen die recalcitrant, agressief, delinquent en imponerend gedrag vertonen'. Minder effectief achtten zij de PEL-projecten voor het verwerven van doorzettingsvermogen.

Belangrijke succesvolle elementen die door Wilson en Lipsey (2000) en Russel en Philips-Miller (2002) worden benoemd betreffen realistische, uitdagende en structurerende activiteiten, een relatief grote intensiteit van fysieke activiteiten en een onderliggend theoretisch (therapeutisch) model voor de geboden zorg.

De lange termijn-effecten van deze elementen zijn echter nog niet aangetoond (Hassink e.a, 2011). Voor het beklijven van positieve effecten lijkt ook het betrekken van de ouders bij de behandeling en het bieden van een passend natraject van belang (Becker, 2010; Russel & Hendee, 1999).

Op basis van de beperkte beschikbaarheid van onderzoeksbevindingen lijken we samenvattend de volgende factoren aan te kunnen wijzen om te komen tot een succesvol BZA, waarin ervaringsleren een prominente rol heeft (Ruikes, 2012):

- Een gedegen voorbereiding, die onder andere is gericht op de motivatie van de jeugdige.
- Een strak gestructureerd programma waarin volop zinvolle activiteiten zijn verwerkt (enige vorm van onderwijs/educatie maakt onderdeel uit van het programma).
- Een goede structurele begeleiding, waarin de jeugdige inzicht krijgt in zijn gedrag en kan reflecteren en samen met de begeleider zoekt naar effectieve oplossingen voor de toekomst.
- Het programma is gericht op de toekomst van de jeugdige: er worden haalbare doelstellingen geformuleerd voor de terugkeer in Nederland.
- Transfer: hoe realiseer je het geleerde in de eigen (nieuwe situatie) en welke ondersteuning (begeleiders) vindt daarbij plaats. Belang is dat er een zinvolle dagbesteding is en ondersteunende ouders/netwerk.

Opbouw en fasering van het huidige BZA

De bovenstaande opsomming van factoren die gerelateerd lijken te zijn aan succesvol BZA worden in uiteenlopende mate teruggevonden in het huidige BZA. Kenmerkend voor BZA is dat jeugdigen als onderdeel van een groter hulpverleningstraject in een nieuwe en voor hen onbekende omgeving in het buitenland nieuwe ervaringen opdoen. In grote lijnen zijn de trajecten van BZA hiertoe opgebouwd uit drie fasen, een voorbereidingsfase, een trainingsfase en een transfer- of realisatiefase (Ruikes 2012):

Fase 1: Voorbereidingsfase

In de voorbereiding van BZA is het van belang dat de jeugdige weet wat hem/haar te wachten staat, dat hij/zij enigszins gemotiveerd is om aan dit traject te starten en dat er duidelijke doelen zijn om aan te werken in het buitenland. De rol van de begeleider is informatief en stimulerend, niet dwingend.

Fase2: Trainingsfase buitenland

De jongere verblijft een aantal maanden in het buitenland. Hij neemt deel aan de activiteiten in het gastgezin en (eventueel) het bedrijf. Hij werkt aan zijn doelen en spreekt hier regelmatig over met zijn begeleider. In de gesprekken is er aandacht voor het gedrag, de veranderingen en de gewenste toekomst. Er zijn mogelijkheden tot contacten met het eigen gezin o.a. telefonisch. Jeugdigen die leerplichtig zijn, kunnen een vorm van (afstands)onderwijs volgen. Bij afronding ligt er een concreet plan waarmee de jongere aan de slag gaat in Nederland.

Fase 3: Transferfase/realisatiefase

De jongere werkt aan zijn plan in Nederland, hij krijgt hierbij intensieve begeleiding. Hij woont thuis of op een kamer (onder begeleiding). Dagbesteding en contacten met gezin en netwerk zijn geregeld. De intensiteit van de begeleiding neemt geleidelijk aan af, tot de jeugdigen op eigen benen verder kan.

3 Onderzoeksmethode

Het Ministerie van VWS heeft gevraagd om een onderzoek naar *ervaringen* met BZA. Het onderhavige onderzoek is dan ook beschrijvend van aard. Getracht is eventuele patronen in de ervaringen op te sporen.

3.1 Aanbieders

Om een beeld te kunnen schetsen van de succesfactoren én verbeterpunten met betrekking tot BZA zijn niet alleen aanbieders geselecteerd die momenteel gebruik maken van BZA, maar ook aanbieders die hiermee in de afgelopen twee jaren zijn gestopt. Om het onderzoek op de recente ervaringen te kunnen baseren, zijn instellingen die voor die tijd stopten, niet meegenomen in het onderzoek. Van elke aanbieder is gesproken met een professional die vanuit de organisatie het aanspreekpunt is voor BZA. Het merendeel van hen is behandelcoördinator en/of de coördinator van het project BZA.

Stoppers

Vier instellingen zijn gedurende de afgelopen twee jaar gestopt met het aanbod. Zij stopten ofwel tijdelijk ofwel gedeeltelijk. De tijdelijke stoppers hebben aangegeven binnenkort BZA weer op te starten, de gedeeltelijke stoppers zijn voor een deel van hun aanbod gestopt met BZA, maar voor een ander deel loopt BZA bij deze aanbieders gewoon door. Bij alle vier de aanbieders is gevraagd naar de overwegingen om, althans tijdelijk of gedeeltelijk, met BZA te stoppen.

Tabel 1. Geïnterviewde stoppers

(Tijdelijke/gedeeltelijke) stopper (N=4)	Type project	Tijdelijk/gedeeltelijk
1. Lijn5	GG	Tijdelijk
2. Topaze	GG	Tijdelijk
3. Horizon	GG	Gedeeltelijk
4. Pactum	GG	Gedeeltelijk en tijdelijk

Huidige aanbieders

Instellingen die op 1 juli 2011 jongeren in het buitenland in zorg hadden, zijn gedefinieerd als huidige aanbieder van BZA. Het gaat om 12 aanbieders. Alle huidige aanbieders werkten mee aan het onderzoek (respons 100%).

Het gemiddeld aantal jongeren dat op jaarbasis BZA ontvangt varieert over de instellingen. Voor een overzicht van de aantallen wordt verwezen naar het rapport van de Inspectie Jeugdzorg (2012).

In de analyse wordt een onderscheid gemaakt tussen de twee in Hoofdstuk 1 beschreven typen BZA: woon-werkprojecten (WW) en gastgezin-projecten (GG). Eén van de aanbieders biedt zowel WW als GG. De ervaringen zijn voor beide typen apart geïnterviewd. Deze aanbieder wordt daarom in de analyse dubbel gerekend. In totaal wordt zodoende gerapporteerd over 13 aanbieders: 9 WW en 4 GG.

Een enkele aanbieder heeft ook een gezin voor crisisplaatsing in het buitenland, dit valt echter buiten de focus van dit onderzoek.

Tabel 2. Geïnterviewde huidige aanbieders

Huidige aanbieder (N=12)	Type project (N=13)
1. Xonar	WW
2. JUZT ¹	WW
3. Zandbergen Jeugd & Opvoedhulp	WW
4. Bijzonder Jeugdwerk Brabant	WW
5. Yorneo	WW
6. Jarabee	WW
7. Jeugdhulp Friesland	WW
8. Horizon	WW
9. OCK Het Spalier	WW GG
10. De Hoenderloo Groep	GG
11. Pactum	GG
12. Lindenhout	GG

De WW-projecten worden aangeboden via een lokale aanbieder. Een aantal Nederlandse aanbieders maakt hiervoor gebruik van meerdere lokale aanbieders. De GG-projecten betreffen eigen projecten van de Nederlandse aanbieders.

Tabel 3. Aanbieders dat gebruikt maakt van project

Project	Frequentie
Woon-werk (WW) (N=9)	
Centre Aurillange	8
Clé de Voûte	2
En Route	1
Gastgezin (GG) (N=4)	
Eigen project	4

3.2 Jongeren

Aan de Nederlandse aanbieders is gevraagd jongeren te vinden die bereid zijn om aan het onderzoek deel te nemen. In totaal zijn zo 16 namen en telefoonnummers verkregen. Deze jongeren zijn allemaal telefonisch door de onderzoekers benaderd. Bij geen gehoor werd de voicemail ingesproken en tot zes keer teruggebeld. Uiteindelijk is het bij drie van deze jongeren niet gelukt hen aan de telefoon te krijgen (niet gereageerd op voicemailbericht en herhaaldelijk bellen, of niet opgenomen). Bij twee andere jongeren is wel met de ouders gesproken, maar niet

¹ Per 1 januari 2012 is Tender, samen met De Zuidwester en Don Bosco, gefuseerd tot JUZT.

met de jongeren zelf (zoon wilde niet meewerken omdat het niet de fijnste periode uit zijn leven is geweest en hij er daarom niet met een vreemde over wilde praten, of zoon woonde door omstandigheden tijdelijk niet meer thuis en was op het alternatieve adres niet bereikbaar vanwege niet functionerende telefoon). Uiteindelijk zijn 11 jongeren gesproken (9 jongens en 2 meisjes). Dit is ruim 20% van de Nederlandse jongeren die op een bepaalde peildatum BZA ontvangen (zie Hoofdstuk 1: op 1 juli 2011 ontvingen 48 jongeren BZA). De jongeren namen vrijwillig en vrijblijvend aan het onderzoek deel.

De 11 jongeren zijn afkomstig van zeven aanbieders. Per aanbieder zijn één of twee jongeren geïnterviewd. Dit betekent dat van vijf aanbieders geen jongeren zijn gesproken. Het aantal jongeren en de verspreiding over alle aanbieders is zodoende niet optimaal en de mogelijkheid tot generalisatie naar alle jongeren die BZA ontvangen is slechts beperkt.

Doel was te onderzoeken hoe de jongeren op het ontvangen aanbod terugkijken, wat zij hebben geleerd en hoe zij de continuïteit van de zorg ná terugkomst in Nederland hebben ervaren. Om deze reden is ervoor gekozen om jongeren te benaderen bij wie het BZA-traject tenminste drie maanden geleden was afgerond. Jongeren die in de periode juli 2010 t/m juli 2011 BZA hebben afgerond zijn daarom in het onderzoek betrokken. Eén uitzondering is gemaakt, het ging om een jongere die 3,5 jaar in het buitenland heeft gezeten en al eerder dan juli 2010 BZA had afgerond.

De jongeren is toegezegd dat de informatie die zij in de interviews naar voren brachten anoniem en niet herleidbaar zou worden verwerkt. Vanwege de kleine aantallen is het daarom niet mogelijk een overzicht te geven van het aantal geïnterviewde jongeren per Nederlandse aanbieder. De verdeling van het type BZA dat de geïnterviewde jongeren ontvingen is als volgt: 8 WW en 3 GG.

Tabel 4. Leeftijd bij aanvang BZA geïnterviewde jongeren

Leeftijd (N=11)	Frequentie
13	1
14	2
16	2
17	5
18	1

Tabel 5. Verblijfsduur geïnterviewde jongeren

Verblijfsduur (N=11)	Frequentie
3-4 maanden	2
5 maanden	4
6 maanden	1
7 maanden	3
3,5 jaar	1

3.3 Interviews

De interviews waren semi-gestructureerd van opbouw (Baarda, De Goede, & Teunissen, 1995) en begonnen met enkele gestructureerde open vragen, die door middel van niet voorgestructureerde doorvragen verder zijn uitgediept. De onderwerpen en daaruit afgeleide vragen zijn gebaseerd op het literatuuronderzoek in Hoofdstuk 2.

Over de opzet van de semi-gestructureerde interviews en de theoretische achtergrond van BZA heeft afstemming plaatsgevonden met enkele adviseurs:

- Drs. Th.J.M. Ruijes (JUZT, IPO-werkgroep Kwaliteitsmaatstaven BZA): inhoudelijk deskundige;
- Drs. M. Kloosterman (Inspectie Jeugdzorg): afstemming i.v.m. het toezichtsonderzoek dat eveneens begin 2012 wordt opgeleverd, overlap is getracht zoveel mogelijk te voorkomen;
- A. Nakched, MSc (Ministerie van VWS): toetsing van de vraagstelling i.v.m. opdrachtgeverschap.

De interviews zijn voornamelijk telefonisch afgenomen (de eerste twee interviews met jongeren waren face to face). In bijlage 1 en 2 zijn de vragen van de semi-gestructureerde interviews met respectievelijk aanbieders en jongeren opgenomen. De interviews met aanbieders duurden ongeveer een uur, die met jongeren een half uur tot drie kwartier. Alle geïnterviewden is het verslag van het gesprek ter goedkeuring toegestuurd. Ontvangen reacties zijn verwerkt.

3.4 Analyse

Het onderhavige onderzoek betreft een beschrijvend onderzoek. De informatie die op grond van de interviews naar voren kwam is per onderwerp, en apart voor aanbieders en jongeren, geanalyseerd. De analyse is respectievelijk op de totale groep aanbieders en jongeren uitgevoerd. Alleen waar duidelijke verschillen tussen de typen BZA-projecten (WW of GG) werden gevonden, zijn deze in de analyse benoemd.

4 Ervaringen van aanbieders

4.1 Inleiding

Dit hoofdstuk geeft de informatie weer die is verkregen uit de interviews met aanbieders. Het semi-gestructureerde interview betrof vooral open vragen.

Het onderzoek betreft de *ervaringen* van de geïnterviewden met BZA. Niet nagegaan is of de ervaringen overeenkomen met de werkelijkheid. Of BZA ‘werkt’ of ‘niet werkt’ kan met dit onderzoek *niet* worden vastgesteld.

In de rapportage zijn ter illustratie letterlijke citaten verwerkt.

De rapportage betreft de totale groep van 12 Nederlandse aanbieders. Alleen wanneer in de ervaringen van aanbieders WW en GG een duidelijk onderscheid naar voren komt, wordt dit onderscheid aangegeven. Eén Nederlandse aanbieder biedt zowel WW als GG. Deze aanbieder wordt daarom in de analyse dubbel gerekend. In totaal betreft de analyse zodoende 13 aanbieders: 9 WW- en 4 GG-aanbieders.

4.2 Selectie

4.2.1 In- en exclusiecriteria

De aanbieders hanteren (niet uniforme) inclusiecriteria. Dit zijn criteria die bepalen of een jongere al dan niet in aanmerking komt voor BZA. Alle aanbieders geven aan dat de motivatie van de jongere leidend is. De jongere moet zelf willen. Dit kan zowel intrinsieke als extrinsieke motivatie betreffen. Bij extrinsieke motivatie moet de jongere bijvoorbeeld kiezen tussen een vorm van BZA of een gesloten plaatsing in Nederland.

Acht aanbieders noemen ook specifieke contra-indicaties:

- Ernstige psychische problematiek (d.w.z. de psychiatrische problematiek is primair boven de gedragsproblemen) ($N=7$);
- Ernstige verslaving ($N=6$);
- Verstandelijke beperking (IQ lager dan 80) ($N=2$);
- Fysieke beperking ($N=3$) (dit betreft specifiek de WW-projecten).

Ondanks de aanwezigheid van in- en exclusiecriteria geven vijf aanbieders aan dat zij een enkele keer een traject hebben moeten stop zetten of dat er onvoldoende resultaat geboekt was. Het ging hier om jongeren bij wie de (psychiatrische) problematiek zwaarder bleek dan ingeschat, of om een jongere met een laag IQ (LVB). Een zesde aanbieder geeft aan dat er soms twijfel is.

- *‘Dit is één keer voorgekomen bij een meisje bij wie de problematiek zwaarder bleek. De leden van het gastgezin kwamen hierdoor in een onveilige situatie terecht. Het project moest worden afgebroken.’*
- *‘Dit ging niet goed. De jongere zei overal ‘ja’ op, maar zijn IQ was niet toereikend. In het voortraject had dit beter in beeld gebracht moeten worden.’*
- *‘We hebben nu een jongere met ADD en PDD-nos. Het gaat prima in Frankrijk, maar als hij terugkomt in Nederland zal de koppeling lastig zijn. Vaardigheden leren is prima, maar de koppeling (generalisatie) naar de Nederlandse situatie is lastig bij jongeren met aan autismeverwante stoornissen.’*

Bij twee aanbieders GG wordt de hulp in het buitenland niet altijd geboden in het licht van de doelstelling van BZA. De jongeren verblijven in het buitenland vanwege andere redenen: op wachtlijst staan in Nederland en vanwege acute dreiging in het eigen systeem op verre afstand moeten blijven.

4.2.2 Belangrijkste reden plaatsing

Als belangrijkste reden voor de plaatsing in het buitenland noemen zes aanbieders het creëren van afstand van ouders en vrienden. Vijf andere aanbieders noemen het in een andere context plaatsen van de jongere als belangrijkste reden: de jongere uit zijn dagelijkse situatie halen om verandering te bewerkstelligen. Dat deze twee redenen met elkaar samenhangen, maar niet hetzelfde zijn, verwoordt één aanbieder als volgt:

- *'Een pleeggezin in Harderwijk kan (is andere context), maar dan ben je zo weer terug in Amsterdam. Plaatsing in Nederland zou een te lage drempel zijn. Het is juist de bedoeling dat de jongere in een afgelegen rustige omgeving terecht komt (is afstand).'*

Eén aanbieder geeft aan dat BZA niet een laatste redmiddel is. Zij zet BZA ook preventief in, bijvoorbeeld voor het voorkomen van een uithuisplaatsing. Zeven andere aanbieders benoemen daarentegen een lange hulpverleningsgeschiedenis van de jongeren, waarbij geen vooruitgang is geboekt, als belangrijkste reden voor plaatsing in het buitenland.

- *'Alles is al geprobeerd zonder resultaat en hulp in Nederland zou neerkomen op meer van hetzelfde'.*

4.2.3 Individuele plaatsing

Bij alle projecten gaat het om individuele plaatsingen. Drie aanbieders plaatsen wel af en toe (maximaal drie) jongeren samen, maar meestal zijn er één of twee jongeren in het gezin aanwezig.

Voor de individuele plaatsing worden verschillende redenen genoemd. De jongeren moeten leren zelfstandig te worden en niet steeds te leunen op anderen. Door individuele plaatsing wordt de jongere gedwongen zelf zaken op te lossen. Een andere reden is dat in een groep jongeren elkaar kunnen meetrokken in negatief gedrag.

Twee aanbieders benoemen dat zij ook groepsprojecten ervarend leren hebben in Nederland, maar dat de jongeren die naar het buitenland gaan niet geschikt zijn voor deze groepsprojecten: isolatie en individuele plaatsing is voor hen beter.

Samenvatting

Vrijwel alle aanbieders maken gebruik van selectiecriteria. Motivatie van de jongeren wordt genoemd als doorslaggevend voor deelname.

Het merendeel van de aanbieders hanteert ook contra-indicaties. Ondanks de aanwezigheid van in- en exclusiecriteria zijn er zes aanbieders die een enkele keer een traject hebben moeten stop zetten, hierover wel eens twijfelen of die aangeven wel eens mee te maken dat onvoldoende resultaat is geboekt. Het gaat met name om jongeren bij wie de (psychiatrische) problematiek zwaarder bleek dan bij aanvang ingeschat, jongeren met een laag IQ (LVB), of jongeren met een aan autismeverwante stoornis.

Belangrijkste redenen voor plaatsing in het buitenland zijn het creëren van afstand ten opzichte van vrienden en ouders, het in een andere context plaatsen van de jongere en als alle vormen van hulpverlening in Nederland al zijn ingezet, zonder resultaat. Bij twee aanbieders GG wordt de hulp in het buitenland niet altijd geboden in het licht van de doelstelling van BZA. De jongeren verblijven in het buitenland vanwege andere redenen: op wachtlijst staan in Nederland en vanwege acute dreiging in het eigen systeem op verre afstand moeten blijven.

Het merendeel van de plaatsingen is individueel: de jongere wordt zo gedwongen met zichzelf aan de slag te gaan en kan niet meegetrokken worden in het negatieve gedrag van groepsgenoten.

4.3 Doelen

4.3.1 Opstellen doelen

Doelen voor de jongeren worden, volgens bijna alle aanbieders, voorafgaand aan de plaatsing in het buitenland reeds opgesteld. Slechts één aanbieder GG meldt dat er geen leerdoelen worden opgesteld. Ze werkt momenteel aan een document om dit wel te gaan doen. De basisdoelen zijn de doelen uit het indicatiebesluit vanuit Bureau Jeugdzorg (BJZ), die worden uitgewerkt in leerdoelen voor als de jongere in het buitenland is. De leerdoelen worden altijd samen met de jongeren zelf opgesteld. Naast de jongeren zijn verschillende personen betrokken bij het opstellen van de leerdoelen:

- Ouders/systeem ($N=10$);
- Gedragswetenschapper ($N=8$);
- Projectmedewerker ($N=6$);
- Zorgcoördinator ($N=1$);
- Mentor ($N=1$).

Dit onderzoek betreft de ervaringen met BZA. De specifieke inhoud van de doelen die voor BZA zijn opgesteld, zijn niet consequent geëvalueerd.

4.3.2 Leerdoelen specifiek voor verblijf buitenland

De leerdoelen zijn volgens twee aanbieders specifiek voor het verblijf in het buitenland. Eén aanbieder geeft aan dat het doel is dat de jongere zich ontheemd voelt en vanuit dit gemis gaat verlangen naar het leggen van contacten. Het doel bij de andere aanbieder is het loskomen van contacten met een bepaald circuit: dat kan niet in Nederland.

Zeven aanbieders geven aan dat de doelen niet specifiek zijn voor het verblijf in het buitenland: aan de doelen *op zich* kan ook in Nederland gewerkt worden, *maar* de aanbieders vinden dat doelen wel beter behaald kunnen worden in het buitenland, omdat de context daar anders is en uit de geschiedenis van de jongeren blijkt dat de doelen in Nederland niet zijn behaald.

De overige vier aanbieders geven aan dat een deel van de doelen specifiek zijn voor het verblijf in het buitenland en een deel van de doelen niet. Voorbeelden van doelen voor verblijf in buitenland:

- nadenken over de toekomst vanuit een rustsituatie met de begeleiders in Frankrijk;
- zich handhaven binnen het strakke dagschema in Frankrijk;
- afstand nemen en tot rust komen.

Hiernaast worden meer algemene doelen genoemd die niet specifiek zijn voor het verblijf in het buitenland, zoals doelen met betrekking tot opleiding in Nederland als de jongeren terug zijn.

4.3.3 *Communicatie leerdoelen buitenland*

De negen aanbieders WW werken samen met een organisatie in het buitenland, die contact heeft met de boeren- of horecabedrijven waar de jongeren verblijven. Zij begeleiden de gezinnen en de jongeren ambulantly vanuit Frankrijk. De doelen worden bij alle negen aanbieders gecommuniceerd met deze buitenlandse aanbieder.

Bij zeven aanbieders WW schrijft de jongere van te voren een (handgeschreven) motivatiebrief waarin hij aangeeft waarom hij naar Frankrijk gaat en wat zijn leerdoelen in Frankrijk zijn. Deze brief wordt naar de aanbieder in Frankrijk gestuurd. De begeleiders aldaar lezen de brief en kunnen, indien gewenst, om meer informatie vragen.

Eén aanbieder geeft aan dat de doelen door de aanbieder in Frankrijk worden getoetst op haalbaarheid. Lijken ze niet haalbaar, dan worden ze aangepast. Dit komt weinig voor, omdat de Nederlandse aanbieders inmiddels weten wat haalbaar is in Frankrijk. Een tweede aanbieder geeft aan dat er aan het begin niet met het buitenland overlegd wordt over de doelen, maar dat het wel mogelijk is om gaandeweg het traject in onderling overleg een doel toe te voegen of een doel specifiek te maken. Een derde aanbieder meldt dat de buitenlandse aanbieder de doelen gebruikt in de begeleidingsgesprekken met de jongere.

Vier van de negen aanbieders WW geven expliciet aan dat de boeren of horeca-ondernemers niet op de hoogte worden gesteld van de doelen. Dit is volgens hen juist de kracht van het project:

- *'De boer weet alleen dat de jongere sociale problemen heeft en dat het goed voor hem is om een poosje weg te zijn uit Nederland. De jongere krijgt daarmee de kans te laten zien wie hij echt is, hoe hij wil dat andere hem zien. Hij moet gewoon meedraaien in het leven van de boer.'*
- *'De jongere gaat met een blanco visitekaartje naar de boer.'*

Bij de GG-projecten begeleiden de gastouders de jongeren zelf. Bij drie van de vier aanbieders worden de leerdoelen van de jongeren gecommuniceerd met de gastgezinnen. Bij de vierde aanbieder GG worden geen leerdoelen opgesteld.

Samenvatting

Bij vrijwel alle aanbieders worden leerdoelen opgesteld voor de jongeren voordat zij naar het buitenland gaan. De jongeren zijn hierbij betrokken. Bij de aanbieders GG worden de doelen gecommuniceerd met de gastgezinnen die de jongeren begeleiding bieden. Bij de aanbieders WW worden de doelen gecommuniceerd met de buitenlandse aanbieder die de gezinnen en jongeren ambulantly vanuit Frankrijk begeleidt, maar de boeren of horeca-ondernemers zijn niet op de hoogte van de doelen.

In het kader van onderhavig onderzoek is de specifieke inhoud van de doelen niet consequent geëvalueerd. Volgens de meerderheid van de aanbieders zijn de doelen niet specifiek voor het verblijf in het buitenland, maar hun inschatting is wel dat het werken aan de doelen in het buitenland effectiever is. Een aantal andere aanbieders geeft aan dat er wel doelen zijn die specifiek zijn voor verblijf in het buitenland, zoals het handhaven van de jongere binnen een strak dagschema, afstand nemen en op afstand nadenken over de toekomst.

4.4 Voortgang en samenwerking

4.4.1 Tussentijdse evaluatie

Tussentijdse evaluatie van de voortgang vindt bij alle aanbieders plaats. Tien aanbieders hebben een formeel moment voor tussentijdse evaluatie, drie aanbieders houden geen formele tussentijdse evaluatie maar evalueren feitelijk doorgaand in de periodieke overleggen die tussen de Franse en Nederlandse aanbieders plaatsvinden. Er is grote variatie in de wijze waarop de aanbieders de formele tussentijdse evaluatie laten plaatsvinden. Bij een aantal aanbieders vindt deze in Frankrijk plaats met daarbij de jongere, de begeleider van de Franse aanbieder en de Nederlandse begeleider. Eén aanbieder houdt de tussenevaluatie in Nederland met daarbij de ouders, BJZ en de Nederlandse begeleider. Eén aanbieder houdt zowel in Frankrijk als in Nederland een tussenevaluatie.

Ook alle andere aanbieders houden doorgaand overleggen met de Franse aanbieder WW of de gastgezinnen GG. De frequentie varieert van wekelijks tot één keer per twee weken. Contact vindt bij de WW-projecten voornamelijk via de telefoon en mail plaats. Bij één aanbieder gaat het contact via Skype. Bij de GG-projecten komt de Nederlandse begeleider daarnaast met enige regelmaat naar Nederland. De frequentie varieert sterk tussen de aanbieders. Bij één aanbieder komt ook de gedragswetenschapper één keer per jaar mee. De wijze waarop de doorgaande evaluatie in de projecten GG verder plaatsvindt varieert sterk: telefonisch, mail, gesprekken in Frankrijk, gastgezin zet verslag in Care4, weekverslag jongere per mail naar begeleider in Nederland.

4.4.2 Eindevaluatie

Bij 12 van de 13 aanbieders is sprake van een eindevaluatie nadat de plaatsing is afgelopen. Bij de dertiende aanbieder geldt dit in principe ook, echter deze aanbieder heeft maar weinig cases BZA op jaarbasis. In de afgelopen periode is het bij deze aanbieder voorgekomen dat een traject voortijdig werd stopgezet. Er werd wel een eindverslag opgemaakt, maar een eindevaluatie in de vorm van een gesprek heeft in dit geval niet plaatsgevonden.

De manier waarop de eindevaluatie plaatsvindt varieert sterk tussen de aanbieders.

4.4.3 Samenwerking met buitenlandse aanbieder (WW) of gastgezin (GG)

Op één na alle aanbieders zijn positief over de samenwerking. Er is vrijwel altijd wekelijks contact tussen de Nederlandse aanbieder en de Franse begeleiders (WW) of gastouders (GG). Ook wordt de 24-uurs bereikbaarheid genoemd als positief punt. Tevens noemt men bij de meeste aanbieders de formele tussenevaluatie als positief. Eén op zich positieve aanbieder plaatst wel als kritische kanttekening dat in de evaluaties relatief veel aandacht uitgaat naar de wensen van de boer in plaats van de doelen van de jongeren. Er is slechts één aanbieder (WW) negatief over de samenwerking. De ontevredenheid lijkt met name het traject van één van de jongeren te betreffen; dit project werd tussentijds stopgezet. De aanbieder gaf aan dat er wel veel contact was, er veel gebeld werd, maar dat de samenwerking niet naar volle tevredenheid was.

Samenwerking richt zich over het algemeen op twee thema's:

- Bij plaatsing wordt gekeken of de jongere met het project en het gezin matcht;
- Samenwerking vindt plaats om het traject soepel te kunnen doorlopen, d.w.z. het werken

aan leerdoelen of methodische ondersteuning vanuit Nederland aan de jongeren en de gezinnen.

Samenvatting

Tussentijdse evaluatie van de voortgang vindt bij alle aanbieders plaats. Tien aanbieders hebben daarvoor een formele structuur, drie aanbieders evalueren de voortgang in de doorgaande periodieke afstemmingsmomenten met de Franse aanbieders of gastgezinnen. De vorm van de formele en doorgaande tussenevaluaties verschilt sterk tussen de aanbieders.

Bij 11 van de 13 aanbieders is sprake van een eindevaluatie. Ook de manier waarop dit gebeurt varieert tussen de aanbieders.

Op één na alle aanbieders zijn positief over de samenwerking met de buitenlandse aanbieder (WW) of gastgezin (GG). Samenwerking richt zich met name op de matching tussen jongere en project en gezin bij plaatsing en het verloop van het traject.

4.5 (Gedrags)veranderingen en risico op terugval

4.5.1 (Gedrags)veranderingen

In de interviews zijn door de aanbieders diverse (gedrags)veranderingen genoemd. Hieronder is aangegeven hoe vaak een bepaalde verandering spontaan is benoemd door de 13 geïnterviewde aanbieders. Aangezien een open vraag is gesteld ('Welke concrete gedragsveranderingen zie je over het algemeen in positieve zin?') zijn de weergegeven aantallen wellicht een onderschatting van hetgeen door de projecten daadwerkelijk aan (gedrags)veranderingen wordt opgemerkt.

Tabel 5. (Gedrags)veranderingen

(Gedrags)verandering:	Frequentie (n=13)
Fysieke veranderingen bij jongeren	2
Vermindering of stoppen van drugsgebruik	3
Jongeren zijn opener in communicatie en uiten zich beter	2
Het contact met de ouders is verbeterd	4
Jongeren gaan beter om met gezag, zijn minder brutaal	3
Jongeren zijn stabielier/hebben rust gevonden	2
Jongeren hebben een dagritme en structuur gekregen	2
School gaat beter	1
Jongeren hebben vertrouwen in de toekomst	2
Jongeren zijn trots en hebben meer levensplezier/zijn opgewekt	2
Jongeren staan steviger in hun schoenen	2
Betere zelfreflectie en toenemende zelfinzicht	5
Groeiend zelfvertrouwen bij jongeren/ jongeren zijn zelfverzekerd	5
Zijn zich bewuster van het hebben van en de consequenties van keuzes en maken die ook	4
Het probleemoplossend vermogen van jongeren is toegenomen	1
Jongeren zijn volwassenen geworden en verantwoordelijker	3
Jongeren gaan beter om met agressie	2
Doorzettingsvermogen is toegenomen	2
Jongeren vertonen minder wegloupedrag	1

4.5.2 *Risico op terugval*

Zeven van de negen aanbieders WW noemen zelfoverschatting bij de jongeren als risico en daardoor het risico op terugval na terugkomst in Nederland.

- *'Het komt voor dat jongeren zichzelf overschatten als ze terugkomen. Ze hebben veel zelfvertrouwen opgedaan en gaan er vanuit dat ze alle nieuwe tools ook in Nederland kunnen toepassen'.*
- *'De jongeren vinden het lastig om weer in een drukke omgeving terug te keren en om bijvoorbeeld voorgoed afstand te nemen van de oude vriendengroep.'*

Samenvatting

Op de vraag naar concrete algemene (gedrags)veranderingen in positieve zin geven de aanbieders diverse antwoorden. Voor een specificatie wordt verwezen naar Tabel 5. Bij WW moet worden gewaakt voor terugval van de jongeren bij terugkomst, mede omdat de jongeren veel zelfvertrouwen op hebben gedaan en daardoor zichzelf overschatten. Het blijkt, weer terug in Nederland, toch lastig om afstand te houden van bijvoorbeeld hun oude vriendengroep.

4.6 Continuïteit en borging

4.6.1 *Overdracht en generalisatie*

Alle aanbieders bieden na afloop van het traject in Nederland begeleiding gericht op generalisatie en transfer. Tijdens deze begeleiding wordt regelmatig terugverwezen naar de periode en het geleerde in Frankrijk. Een aanbieder noemt een voorbeeld van een jongere die, terug in Nederland, wordt geconfronteerd met drugsgebruik van collega's. Hij neemt contact met zijn begeleider op over de vraag hoe daarmee om te gaan. De begeleider geeft terug:

- *'Je hebt het in Frankrijk 5 maanden volgehouden zonder drugs te gebruiken, dan is een week nee zeggen toch niet zwaarder?'.*

Bij zeven van de negen aanbieders WW stellen de jongeren reeds tijdens de laatste maand van het verblijf in het buitenland een plan op (een toekomstplan of plan van aanpak), waarin zij vastleggen wat ze gaan doen als ze terug zijn in Nederland. Het gaat er dan om dat jongeren opschrijven wat ze willen ten aanzien van school, wonen en werken. Terug in Nederland wordt in de begeleiding dit plan uitgevoerd. Verder noemt één aanbieder dat ook de brieven, die de jongere tijdens zijn verblijf in Frankrijk schrijft, worden gebruikt bij de begeleiding na afloop. Eén aanbieder plaatst de jongeren bij terugkomst tijdelijk in een boerenbedrijf in Nederland om de overgang minder groot te maken.

Bij twee van de aanbieders GG hebben de jongeren zowel voorafgaand aan het verblijf in het buitenland als na terugkomst dezelfde ambulante begeleider. Eén van deze twee aanbieders vermeldt dat het verblijf in het buitenland een module is van het gehele behandeltraject. De doelen die opgesteld zijn, gelden voor het gehele traject, niet alleen voor in het buitenland.

Bij de derde aanbieder wordt er altijd een plek gegarandeerd voor de jongere bij terugkomst en wordt de begeleiding gecontinueerd. Dit kan thuis zijn of bij een voorziening van de aanbieder.

Bij de vierde aanbieder gaat een jongere bij terugkomst naar een leefgroep of is het vervolgtraject Intensieve Orthopedagogische Gezinsbehandeling (IOG). De ambulante begeleider begeleidt de jongere, regelt de contacten in Nederland en heeft contact met de ouders. Bij deze aanbieder gaat

de jongere tijdens zijn verblijf in het buitenland eens in de zes weken terug naar Nederland voor verlof om te zien of hij/zij het geleerde kan toepassen in Nederland.

- *'Het vervolgt raject moet een beloning zijn, waarbij het in Frankrijk geleerde tot zijn recht kan komen'.*

4.6.2 Contact tussen jongeren en begeleider vanuit Nederland

Bij de aanbieders WW is sprake van een begeleider in Frankrijk en een begeleider in Nederland. Bij de aanbieders GG vindt de begeleiding plaats door de gastgezinnen. Er is dan alleen een begeleider vanuit Nederland betrokken bij het project. In vrijwel alle gevallen hebben de jongeren regelmatig contact met hun begeleider in Nederland.

Bij de WW-projecten heeft de jongere in het algemeen één keer per twee weken contact met zijn begeleider in Nederland door middel van het schrijven van een brief die via de fax bij de begeleider in Nederland aankomt. Bij de meeste aanbieders is er geen sprake van telefonisch contact tussen de jongere en zijn begeleider, slechts in crisissituaties. Eén aanbieder geeft aan veel gebruik te maken van Skype-sessies. Ook maakt zij gebruik van videoboodschappen.

Bij de GG-projecten worden verschillende afspraken gemaakt over contact met de begeleiding vanuit Nederland. Bij twee aanbieders is sprake van een wekelijks verslag van de jongere. Bij één van deze aanbieders gaat dit door middel van een formatlijst met vragen die de jongere invult en met de mail terugstuurt. Bij de derde aanbieder is er wekelijks contact via telefoon en indien nodig vaker. Bij de vierde aanbieder heeft de begeleider één keer per twee weken contact met de jongere door langs te gaan in Frankrijk. Bij de laatste aanbieder heeft de begeleider de afspraak met de jongere dat hij 24 uur per dag voor de jongere bereikbaar is, maar dat er buiten kantooruren alleen in crisissituaties gebeld mag worden.

Samenvatting

Alle aanbieders bieden na afloop van het traject in Nederland begeleiding gericht op generalisatie en transfer. De jongeren in een project WW schrijven reeds in Frankrijk een plan met daarin wat ze bij terugkomst willen of gaan doen op het gebied van school, werk en wonen.

Over het algemeen gaat het contact tussen de jongere en de begeleider in Nederland via brieven die middels fax naar Nederland worden gestuurd. Telefonisch contact vindt slechts sporadisch plaats. Dit is alleen het geval bij één aanbieder van een GG-project. De frequentie van het contact ligt zo rond de eens per twee weken. Er is één aanbieder waarbij de frequentie eens per week is. De aanbieders maken sporadisch gebruik van moderne vormen van communicatie op afstand. Slechts één aanbieder maakt gebruik van Skype. Bij één aanbieder GG gaat de begeleider één keer per twee weken langs in Frankrijk.

4.7 Betrokkenheid ouders

4.7.1 Begeleiding ouders

Bij alle aanbieders krijgen de ouders ambulante begeleiding in Nederland, zoals huisbezoeken eens in de twee weken, elke week telefonisch contact over voorgang van de jongere, begeleiding van ouders in het schrijven van brieven en gesprekken met de jongere en coaching van de ouders in contact met de jongere. Eén aanbieder GG vertelt dat de jongere eens in de zes weken naar

huis komt op weekendverlof. Vanuit deze aanbieder komt er een systeembegeleider in het gezin die de ouders begeleidt vanaf het moment dat de jongere naar het buitenland vertrekt. De ouders worden ook betrokken bij het voorbereidende gesprek op de plaatsing in het buitenland. Ook worden zij bij de meeste aanbieders betrokken bij het opstellen van de leerdoelen.

4.7.2 Deelname ouders in het buitenland

Acht van de negen aanbieders WW geven aan dat deelname van ouders in Frankrijk mogelijk is. Deelname kan in de vorm van het ophalen van de jongere in Frankrijk, waarbij de ouders een rondleiding krijgen, middels gezinstraining vanuit de Franse aanbieder of door ouder-kindactiviteiten georganiseerd door de Franse aanbieder. Ook geeft één aanbieder aan dat deelname van ouders nog niet heeft plaatsgevonden, maar dat de mogelijkheid er wel is als het nodig is dat ouders deelnemen.

Bij de aanbieders GG geven twee van de vier aanbieders aan dat de ouders niet kunnen deelnemen in het project in het buitenland: de plek moet een neutrale plek zijn, er moet juist afstand gecreëerd moet worden ten opzichte van de ouders. De derde aanbieder biedt de ouders wel de mogelijkheid om de jongeren weg te brengen. Bij de vierde is het onbekend.

4.7.3 Contact tussen jongeren en ouders

Voorafgaand aan vertrek wordt bij alle aanbieders met de ouders afgesproken hoe het contact met hun kind gaat verlopen tijdens het verblijf in het buitenland. Slechts bij één aanbieder worden geen standaard beperkingen gesteld. Deze aanbieder GG maakt wel afspraken: afhankelijk van de leeftijd van de jongere en de problemen die er spelen.

De overige drie aanbieders GG leggen wel beperking aan contact op. Er is sprake van respectievelijk één keer per week en twee keer per week telefonisch contact met een belangrijk persoon, vaak zijn dat de ouders.

Bij de aanbieders WW is er in de eerste periode (4 tot 6 weken) geen mogelijkheid tot de telefonisch contact. Na deze periode is er de mogelijkheid tot wekelijks telefonisch contact van ongeveer 15 minuten. Bij een enkele aanbieder is er de mogelijkheid tot Skype en videoboodschappen.

Er is altijd onbeperkt briefcontact mogelijk tussen ouders en het kind bij alle aanbieders:

- *'Als de jongere geld genoeg heeft om vele brieven per dag te schrijven, dan mag dat'.*
- *'De jongeren krijgen een beetje zakgeld, wat ze kunnen besteden aan postzegels'.*

Samenvatting

Alle ouders krijgen ambulante begeleiding in Nederland. Daarnaast worden ze veelal betrokken bij het opstellen van de leerdoelen. Deelname door ouders in de projecten in Frankrijk is bij het grootste deel van de aanbieders WW mogelijk, maar bij de aanbieders GG juist niet.

Het contact tussen de jongeren en zijn ouders vindt plaats door middel van telefonisch contact en het schrijven van brieven. Het schrijven van brieven is onbeperkt, telefonisch contact wordt wel beperkt. Bij de WW-projecten is telefonisch contact in de eerste periode niet mogelijk.

Er is slechts één aanbieder (GG) waarbij geen standaard beperkingen zijn aan het contact. Er worden wel afspraken gemaakt op basis van leeftijd en problematiek van de jongere.

4.8 Inhoud programma

4.8.1 *Expliciet theoretische (therapeutische) component*

In elk van de projecten is het ervaringsleren de methodiek. Het leren van ervaringen, empowerment en het werken aan oplossingen maakt hier onderdeel van uit.

Volgens acht van de 13 aanbieders geldt geen theoretische (therapeutische) component naast het ervaringsleren.

Volgens vier van de 13 aanbieders is naast het ervaringsleren de systeemtherapie een component in het programma. Er wordt bijvoorbeeld gewerkt met genogrammen of ouders worden bij het aanbod betrokken. In één van de projecten GG is één van de gezinsouders in het buitenland systeemtherapeut. Onderdeel van het project kan zijn dat ouders (het systeem) voor enkele weken langskomen en er binnen een systeemtherapeutische setting gewerkt kan worden. De jongere en zijn gezin gaan dan samen aan de slag. Eén van deze aanbieders geeft aan dat daarnaast per jongere wordt bekeken welke componenten aan het ervaringsleren of de systeemtherapeutische invalshoek moet worden toegevoegd. Dit kan bijvoorbeeld gaan om creatieve therapie. Een vijfde aanbieder geeft aan dat bij een crisis een psycholoog aanwezig is om gesprekken te voeren. Het precieze theoretische (therapeutische) model waarop deze psycholoog zich richt is niet bekend.

4.8.2 *Fysieke component*

Alle projecten zijn ervoor om de jongeren uit de passiviteit te halen. Bij de negen aanbieders WW staat werken voorop.

- *'De jongeren werken op de boerderij en zijn fysiek bezig. Ze zijn gewend op de bank te hangen en jointjes te roken. In Frankrijk worden ze fysiek gezonder en krijgen ze weer dag- en nachtritme.'*

Bij de vier aanbieders GG is er expliciet voor gekozen het werken niet voorop te zetten, maar het meedraaien in het gastgezin. Meehelpen met klussen in en rondom huis is daar in veel gevallen wel onderdeel van.

4.8.3 *Onderwijs als component*

Bij zeven van de 13 aanbieders worden de jongeren vrijgesteld van onderwijs, het meedraaien in de boeren- of horecabedrijven in het kader van de WW-projecten is de daginvulling. Wel wordt vooruit gekeken naar het onderwijs na terugkeer in Nederland. Eén aanbieder WW geeft aan met name in de beginperiode van het buitenlandverblijf niet op onderwijs in te zetten. Na een paar weken wordt wel expliciet bekeken wat de jongeren willen ten aanzien van onderwijs na terugkeer in Nederland.

- *'De categorie jongeren die naar de projecten gaat is niet gemotiveerd voor school en gaat niet naar school. Ze moeten wel schrijven naar een school om na terugkomst in Nederland naar toe te gaan. Ook kunnen ze in Frankrijk een beroepskeuzetest doen.'*

De aanbieders die aangeven dat onderwijs geen deel uitmaakt van het project, benoemen dat er contact is met de leerplichtambtenaar. Deze geeft een vrijstelling af tot het moment van terugkeer

in Nederland. De aanbieders geven aan dat het verblijf in het buitenland vaak een stimulans is voor de jongeren om weer naar school te gaan vanuit de nieuw opgedane inzichten; jongeren denken:

- *'Is dit alles, mijn hele leven lang koeien eten geven?'*

Eén van de zeven aanbieders geeft aan dat onderwijs volgen wel kan. Deze aanbieder geeft ook aan dat het verblijf in Frankrijk als buitenlandse stage kan meetellen. Bij een tweede aanbieder hebben de jongeren aangegeven wel onderwijs te willen volgen. De aanbieder bekijkt nu hoe dit in het programma kan worden ingepast.

Bij vier van de aanbieders maakt onderwijs wel vast onderdeel uit van het aanbod. Drie van deze aanbieders betreffen een GG-project. Deze aanbieders bieden het onderwijs via e-learning aan. De webcam wordt gebruikt om contact te onderhouden met de docent in Nederland. De aanbieders zijn enthousiast over de mogelijkheden en resultaten van e-learning.

Het aanbod wordt op de individuele jongeren afgestemd. Omdat een deel van de jongeren bij aanvang geen onderwijs meer volgt, wordt het aanbieden van onderwijs als mogelijkheid gezien om achterstanden in te halen. Het komt ook voor dat de problemen van de jongeren zich juist niet voordoen op school, maar zich beperken tot de gezinssituatie en de omgang met leeftijdsgenoten. Het wordt door de aanbieders ook om die reden belangrijk gevonden onderwijs in het buitenland doorloopt, zodat de jongeren niet alsnog op school een achterstand oploopt.

Tot slot zijn er twee aanbieders (WW en GG) die per jongere bekijken of onderwijs wordt geboden. Bij deze aanbieders geldt dat de jongeren bij voorkeur onderwijs als daginvulling hebben, maar als de jongere hiertoe niet is gemotiveerd, draaien zij mee in het gezin. Veel van de jongeren bij deze aanbieders zijn vrijgesteld van leerplicht. Gaan zij bij vertrek vanuit Nederland nog wel naar school, dan wordt in overleg met de school in Nederland bekeken hoe de aansluiting vanuit het buitenland kan worden behouden, bijvoorbeeld door het meegeven van huiswerk.

Samenvatting

Bij acht van de 13 aanbieders is alleen het ervaringsleren de basis van het aanbod.

Vijf aanbieders geven daarnaast aan dat het project ook een andere theoretische (therapeutische) component heeft, waarvan de meerderheid de systeemtherapie benoemt. Slechts één aanbieder geeft aan dat per jongere specifiek wordt bekeken of er aanvullende componenten moeten worden toegevoegd.

Alle projecten zijn ertoe om de jongeren uit de passiviteit te halen. Bij WW staat fysieke arbeid voorop, bij GG ligt de nadruk op het meedraaien in de gezinnen.

Bij WW volgen de jongeren over het algemeen geen onderwijs. Bij GG maakt onderwijs wel vaker onderdeel uit van het aanbod. Wanneer onderwijs wordt aangeboden is het werken met e-learning de meest gebruikte strategie. Twee aanbieders bekijken per individuele jongere of onderwijs wordt aangeboden en hoe, in het geval de jongere in Nederland nog naar school ging, de aansluiting met het onderwijs in Nederland kan worden behouden.

4.9 Beoordeling BZA

4.9.1 Goede/sterke punten BZA

De belangrijkste sterke punten die alle aanbieders noemen zijn: afstand en het feit dat jongeren op zichzelf aangewezen zijn in het buitenland. Zij leren door nieuwe ervaringen op te doen zelf keuzes te maken en de eigen sterke kanten te gebruiken.

- *'Dat de jongeren op zichzelf zijn aangewezen, dat ze succeservaringen opdoen doordat ze in een nieuwe omgeving zijn met nieuwe patronen. Het is puur ervaren leren: ze moeten alles zelf doen. Ze leren reflecteren: nadenken over het leven, over wat ze anders willen doen. Ook krijgen de jongeren rust: in Nederland wordt er veel van ze verwacht, in Nederland zijn er alleen de verwachtingen van de boer. Ook doet het buiten, fysiek bezig zijn de jongeren goed. Ze doen iets nuttigs.'*
- *'De jongere kan afstand nemen van alles en iedereen. Hij komt in een omgeving waar hij niet terug kan vallen op zijn oude gedragsrepertoire. Hij is gedwongen ander gedrag aan te leren. Hij wordt uit zijn omgeving gebracht door in een onbekende omgeving te worden geplaatst. Dat zet jongeren aan om verandering in te zetten. Het is geen hulpverleningsomgeving. Er zijn weinig prikkels, het is een natuurlijke omgeving waar geen regels van buiten worden opgelegd. Je moet op tijd naar bed omdat je de volgende dag vroeg op moet. Er is rust.'*
- *'De boeren zijn normale mensen: doe je het goed dan krijg je complimenten. Doe je het niet goed, dan krijg je commentaar. Respect moet je zelf verdienen.'*

Daarnaast noemen twee van de vier aanbieders GG als sterk punt de veiligheid; de gastgezinnen werken nauw samen met de begeleiding en er is gezorgd voor een veilige omgeving. Een enkele keer wordt de voortgang van het onderwijs als sterk punt geaccentueerd.

- *'De kleinschaligheid is goed, en dat het Nederlandstalige gezinnen zijn en korte lijnen in de begeleiding. Ook gaat het onderwijs gewoon door.'*

4.9.2 Verbeterpunten BZA

Van de negen aanbieders WW geven er vier aan dat meer aandacht voor onderwijs belangrijk is.

- *'Veel jongeren zijn geschorst. Maar het zou mogelijk zijn om bijvoorbeeld AKA onderwijs te doen, waardoor ze instromen op niveau 1 van een ROC.'*

Twee aanbieders benoemen expliciet dat het betrekken van ouders of het systeem rond de jongere belangrijk verbeterpunt is. Zij zouden vaker naar Frankrijk kunnen komen.

- *'Het sluit niet goed aan bij de realiteit in Nederland. Het is belangrijk jongeren meer te begeleiden in het invullen van de vrije tijd door middel van sport, hobby's, activiteiten. Ook is het belangrijk de omgeving bij het aanbod te betrekken. De flexibiliteit op dit punt verbeteren is belangrijk. Het gaat om gedeelde verantwoordelijkheid, ook de ouders zijn belangrijk, mede met het oog op de terugkomst in Nederland.'*
- *'De kracht van de methode is de jongere weghalen uit de omgeving, maar de omgeving moet ook veranderen. Dit is een verbeterpunt. Verbeterpunt is ook de nabegeleiding in Nederland. Deze moet goed opgebouwd worden en beter aansluiten met de begeleiding in Frankrijk.'*

Twee van de aanbieders WW menen ook dat er behoefte is aan passend aanbod voor meisjes. Er zijn niet veel gezinnen of projecten die aansluiten bij meisjes.

Ook wordt door vier aanbieders de behoefte geuit aan transparantere screening van gezinnen en betere controle. De vraag naar minimumkwaliteitseisen voor gezinnen wordt ook gesteld.

- *'Controle is soms lastig. Hierin zou de Franse overheid wellicht een rol in kunnen spelen.'*

Eén aanbieder GG noemt als knelpunt dat zij samenwerken met slechts één gezin. Dit maakt het aanbod zeer kwetsbaar.

4.9.3 Van plan door te gaan met BZA of te stoppen?

Vrijwel alle aanbieders geven zondermeer aan zeker door te gaan met BZA. Zij zijn enthousiast. Slechts één aanbieder geeft aan de resultaten van het Inspectierapport (2012) af te wachten.

4.9.4 Stoppers: redenen om te stoppen

In tabel 1 staan de aanbieders die tijdelijk of gedeeltelijk gestopt zijn met het aanbieden van een vorm van BZA. De redenen om te stoppen heeft bij deze aanbieders niet te maken met het inhoud van het aanbod en de meerwaarde voor de jongeren. Ze vinden dat het goed is voor de jongeren waar het betrekking op heeft. De redenen om te stopper zijn randvoorwaardelijk van aard. Bij één aanbieder is het een volledig externe factor die er aan heeft bijgedragen dat ze gestopt zijn, namelijk de scheiding tussen de twee gastouders. Deze aanbieder is zeker van plan verder te gaan: ze zijn op zoek naar een nieuw gastgezin.

Bij twee andere aanbieders had de reden om tijdelijk te stoppen te maken met de organisatie die de projecten in het buitenland leveren. Eén aanbieder geeft aan dat de buitenlandse organisatie eerst moet voldoen aan bepaalde eisen voordat ze verder met hen in zee gaan. Het was onduidelijk of de buitenlandse aanbieder wel gecertificeerd was. De tweede aanbieder vertelt dat ze gezinnen via een andere Nederlandse aanbieder heeft ingekocht. Dit hebben ze tijdelijk stopgezet. Voordat zij nieuwe jongeren via deze andere aanbieder gaat plaatsen, wil de organisatie eerst duidelijkheid hebben over hoe het toezicht op de gezinnen bij deze aanbieder geregeld wordt. Een tweede reden voor het *on hold* zetten is de bezuinigingen. De is ook de reden geweest om te stoppen bij de gedeeltelijke stopper.

Samenvatting

De huidige aanbieders zijn enthousiast, zij zijn voornemens BZA te blijven aanbieden.

De reden waarom de vier stoppers tijdelijk of gedeeltelijk zijn gestopt betreffen niet de inhoud of de meerwaarde van de projecten, maar de randvoorwaardelijke aspecten.

De belangrijkste sterke punten van BZA volgens alle aanbieders zijn: afstand en het feit dat jongeren op zichzelf aangewezen zijn in het buitenland. Zij leren door nieuwe ervaringen op te doen de eigen sterke kanten te gebruiken.

Voor aanbieders WW is het onvoldoende opgenomen zijn van onderwijs in het aanbod een belangrijk verbeterpunt. Daarnaast is ook op andere punten meer aandacht nodig voor de aansluiting met het project en de terugkeer in Nederland.

Ook suggereren twee aanbieders WW meer aandacht te schenken aan aanbod voor meisjes.

Verder worden de screening en het toezicht op de gastgezinnen als verbeterpunten genoemd.

4.10 Overige opmerkingen

Zes aanbieders maakten gebruik van de gelegenheid zelf nog opmerkingen te maken.

Drie aanbieders geven aan dat er behoefte is aan effectonderzoek van BZA en dat het hierbij belangrijk is ook follow-up onderzoek te doen om de vraag te beantwoorden wat er met de jongeren gebeurt na terugkeer in Nederland. De indruk is dat veel jongeren nog lang contact onderhouden met de gastgezinnen. Het zou mooi zijn dit in onderzoek te bekijken.

Een aanbieder heeft overigens effectonderzoek laten uitvoeren naar hun aanbod. Het betreft echter een project ervaren leren op een Nederlandse boerderij, niet in het buitenland. Het onderzoek kampt wel met een aantal methodologische beperkingen (geen controlegroep, kleine onderzoeksgroep en aanzienlijke uitval bij de follow-up meting)².

Verder geven twee aanbieders aan het jammer te vinden dat BZA zo negatief in het nieuws komt. Het zijn incidenten die in de pers worden uitgemeten. Volgens de aanbieders gebeuren incidenten ook in Nederland en is BZA over het algemeen juist een mooie ervaring voor de jongeren.

Eén aanbieder roept op tot meer samenwerking en uitwisseling tussen de aanbieders BZA.

Samenvatting

De aanbieders roepen met name op tot effectonderzoek met follow-up. Onderlinge afstemming en samenwerking wordt daarnaast als wenselijk gezien.

² Zie voor meer informatie over het onderzoek Hassink et al. (2011).

5 Beleving BZA jongeren

In dit hoofdstuk wordt de *persoonlijke beleving* van BZA door de jongeren beschreven. In totaal zijn er 11 jongeren van zeven aanbieders gesproken. Voor de rapportage wordt ter illustratie gebruik gemaakt van citaten.

De rapportage betreft de totale groep jongeren. Alleen wanneer in de beleving van jongeren WW en GG een duidelijk onderscheid naar voren komt, wordt dit onderscheid aangegeven. In totaal betreft de analyse 11 jongeren: 8 jongeren in een WW-project en 3 jongeren in een GG-project. Dit is ruim 20% van de Nederlandse jongeren die op een bepaalde peildatum BZA ontvangen (zie Hoofdstuk 1: op 1 juli 2011 ontvingen 48 jongeren BZA). De jongeren namen vrijwillig en vrijblijvend aan het onderzoek deel en zijn afkomstig van zeven aanbieders. Het aantal jongeren en de verspreiding over alle aanbieders is zodoende niet optimaal en de mogelijkheid tot generalisatie naar alle jongeren die BZA ontvangen is slechts beperkt.

5.1 Selectiecriteria

Alle jongeren zijn vrijwillig naar het buitenland gegaan. Het werd hen aangeboden als een keuze en ze moesten daar ook mee instemmen. Drie van de 11 jongeren geven aan gelijk 'ja' te hebben gezegd toen het aanbod hen werd gedaan:

- *'Ik had problemen thuis, zwaar aan de drugs, school ging slecht, ik had door dat het op die manier niet meer ging. Toen vroeg mijn voogd: zou je niet een periode naar Frankrijk gaan? Dat pakte ik gelijk aan.'*
- *'Ik zag in Nederland geen oplossing voor mijn problemen. In Nederland was het geen uitdaging en dan steek ik er geen tijd in. In Frankrijk is het wel een uitdaging. Ik wist dat er dingen gingen gebeuren die moeilijk waren en waarvoor ik dus moest doorzetten, maar dat is goed.'*

Vier jongeren benoemen dat het een moeilijke keuze was.

- *'Het werd me voorgelegd en heb er mee ingestemd. De hulpverlening in Nederland kon niet snel gerealiseerd worden, Frankrijk wel.'*
- *'Het was een vrijwillige, maar wel een moeilijke keuze, maar het was beter voor me om de stap te zetten. Toen ik aankwam vroeg ik me wel af waar ik aan begonnen was, maar achteraf gezien is het goed voor me geweest.'*

De laatste vier jongeren wilden eerst niet, maar zijn uiteindelijk wel gegaan:

- *'Ik wilde in eerste instantie niet, maar bij nee werd het nogmaals drie maanden detentie.'*
- *'Ik wilde eerst niet, maar daarna wel. Eigenlijk kwam het pas toen ik er eenmaal zat. Het was of naar het buitenland of gesloten.'*

De keuze om wel te gaan hangt dus af van wat er gebeurt als de jongere nee zegt. Vijf van de 11 jongeren geven dit expliciet aan. Bij drie jongeren was het óf detentie óf naar het buitenland, bij één jongere was het óf gesloten óf naar het buitenland en de laatste jongere vertelt dat de andere alternatieven die hij kreeg hem helemaal niet aanstonden.

De gemiddelde leeftijd bij aanvang BZA van de jongeren bij de GG-projecten (N=3) is met 13,7 jaar lager de gemiddelde leeftijd van de jongeren bij de WW-projecten (N=8), namelijk 16,9 jaar.

Samenvatting

De jongeren geven aan dat het hun eigen keuze is geweest om naar het buitenland te gaan, maar een aantal plaatst daarbij de kanttekening dat ze de keuze maakten voor het buitenland omdat de andere keuzemogelijkheden niet beter waren. De gemiddelde leeftijd van de geïnterviewde jongeren is 13,7 jaar bij GG-projecten en 16,9 jaar bij WW-projecten.

5.2 Ervaringen verblijf in het gezin

Zowel de jongeren WW als de jongeren GG verbleven in een gastgezin. Van de 11 jongeren waren er zes positief over het gezin waar zij verbleven.

- *'Het was een heel fijn gezin. De zoon nam me mee in zijn leven. Zo ging ik ook met hem uit. Ik voelde me onderdeel van het gezin.'*
- *'Het waren hele aardige mensen. Ze hielpen me ook, maar dat was soms lastig met de taal, want die sprak ik in het begin nog niet. Het was ook schoon daar en er waren fijne collega's.'*
- *'Ja, het was een heel leuk gezin. Ze waren aardig, maar ook wel streng als het moest. Als ik eventjes druk was of brutaal werd daar gelijk wat van gezegd. Er waren drie kleine kinderen in het gezin en dat vond ik erg leuk: ik ging met hen voetballen en andere spelletjes doen. Ook de klusjes die ik samen met de vader en de andere jongere deed vond ik erg leuk.'*

Eén van de positieve jongeren (WW) gaf tijdens het interview aan dat hij in twee gezinnen heeft gezeten. Het positieve antwoord heeft betrekking op zijn laatste gezin. Over het eerste gezin was hij niet tevreden:

- *'Er werd in dat gezin wel eens een tik uitgedeeld. Dit gebeurde vooral als je iets niet deed. Ook met elkaar gingen de familieleden (en met name de zonen) zeer onvriendelijk om'.*

De jongere heeft hierover gesproken met de Nederlandse begeleider in Frankrijk. Zij heeft stappen ondernomen (o.a. gesproken met het gezin), waarna de situatie is verbeterd. Ook de begeleider in Nederland is van de situatie op de hoogte gebracht. De jongere voelde zich zeer serieus genomen. Hij wilde met name voorkomen dat jongere jongeren uit Nederland in dezelfde situatie zouden komen en deze situatie misschien voor normaal zouden aanzien. Naar zijn idee is het beter om te praten dan om te slaan. Uiteindelijk is hij van gezin veranderd. De jongere geeft aan zeer blij te zijn met zijn dubbele ervaring. Door de gezinnen met elkaar te vergelijken werd hem duidelijk hoe hij later zelf wil leven met een eventueel eigen gezin in de toekomst.

Twee jongeren waren niet uitgesproken negatief of positief.

'De gezinnen waren op zich wel aardig, maar...'

- *'Er was geen klik.'*
- *'De moeder kon soms best boos worden als ik naar huis wou bellen. Ik gaf dan aan dat ik daar recht op had en dan gaf de moeder aan dat ik nergens recht op had, behalve een bed, eten en onderdak. Er was best wel vaak ruzie. Maar ze waren er ook voor mij als het slecht ging: dan hadden ze goede adviezen. Het zijn wel goede mensen. Als ik verdrietig was, dan maakte het gezin mij weer blij.'*

Drie jongeren waren minder positief.

- *'Ik vond het moeilijk om contact te leggen met het gezin. Ze spraken Frans en wilden geen Engels spreken. Pas na een maand of twee wist ik wat ze zeiden en bedoelden. Er waren wel vaak conflicten, omdat ik niet begreep wat de boer bedoelde en de boer daarom boos werd, want ik deed dan niet precies wat de boer bedoelde. Dat was wel jammer, want er was zo eigenlijk geen band met de boer.'*

Twee van de jongeren die minder positief waren over het gezin, verbleven 's nachts niet in de woning van het gezin, maar sliepen apart in een caravan. De jongeren zijn echter wel genuanceerd:

- *'Het was een prima gezin. Ik leefde in een caravan naast het huis, waar ik na 20.00 uur 's avonds moest verblijven. Ik voelde me hierdoor niet echt onderdeel van het gezin. Ik deed wel met alles mee, maar hoorde er niet echt bij. De moeder kwam elke avond bij me langs, totdat ze haar enkel verzwikte en ik er al wat langer woonde. Toen vonden ze het niet meer echt nodig. Alles moest er zo goedkoop mogelijk. Als het dan 's winters koud was in de caravan en ik zette om 07.00 uur de kachel aan, dan kreeg ik een preek van vader dat dit te veel geld koste. Volgens mij ging het de gezinsouders ook om het geld.'*
- *'Ik sliep in een caravan naast het huis zonder elektriciteit en water. Met de vrouw van de baas had ik best vaak problemen. Ze schold en had de instelling: je werkt hier, dus je doet wat ik zeg. Er was ook veel personeel weggerend, maar ik moest blijven. De familie had ook veel ruzie met elkaar en daardoor gingen ze op mijn schreeuwen of mij commanderen. Terwijl ik goed werk afleverde. Het gezin zat vreemd in elkaar: als ik 's avonds in de caravan zat hoorde ik vaak schreeuwen, borden door de kamer. De dochter was naar Amerika gegaan door de problemen thuis. Het lijkt mij niet zo handig om een jongere met problemen in Nederland te sturen naar een gezin in Frankrijk met dezelfde problemen als thuis. Toch heb ik er wel veel geleerd, maar ben er altijd een buitenbeentje gebleven.'* Deze jongere had de problemen in het gezin besproken met zijn begeleider.

5.2.1 Hygiëne

De meeste jongeren gaven aan dat de woning en/of het bedrijf waar zij werkten schoon tot zeer schoon was.

Twee van de jongeren, elk WW, vonden het huis en/of het bedrijf waar zij werkten niet schoon.

Twee jongeren vonden het matig schoon, *'Maar je wende er wel aan'*.

5.2.2 Contact onderhouden met het gezin na terugkomst

Drie van de 11 jongeren geven aan geen contact meer te hebben gehad, hoewel één van hen het wel leuk zou vinden.

De overige jongeren hebben allemaal nog wel contact gehad, de meerderheid zelfs vaker.

- *'Ik bel ze af en toe en dat vinden ze leuk. Dat vertel ik hoe het met me gaat en dat vinden ze leuk. Het is belangrijk om dit te doen, want ik heb toch vijf maanden bij hen in huis gewoond.'*
- *'Toevallig heb ik ze onlangs gebeld. Mijn vriendin had een nummer gedraaid en de hoorn aan mijn oor gehouden. Ik was verbaast toen ik Frans hoorde aan de andere kant, maar was blij ze aan de telefoon te hebben. Ook uit respect voor de tijd en energie die ze in me hebben gestoken. Ik had al eerder een kaartje gestuurd, maar was bang om te bellen omdat je niet weet hoe dat loopt in het Frans.'*
- *'Ik heb vorige week (kerst) nog de beste wensen van ze gekregen. Ik ga ook af en toe nog langs. Ik heb daar 3,5 jaar gezeten en het gezin is een deel van mijn leven geworden. Ik vind het dus fijn om te laten weten hoe het met me gaat.'*

Samenvatting

Over het algemeen zijn de jongeren tevreden over het gastgezin waar ze verbleven, zowel wat betreft sfeer als hygiëne. De meerderheid van de jongeren heeft ook na terugkomst in Nederland nog contact met het gezin. Er is ook een aantal kanttekeningen. De minderheid van de jongeren vonden het er niet schoon, maar konden daar wel aan wennen. Een aantal jongeren noemen dat er ook binnen het gastgezin de nodige problemen speelden, zoals ruzie onderling. Twee jongeren sliepen 's nachts in een caravan naast het huis.

5.3 Leerdoelen en (gedrags)veranderingen

5.3.1 Leerdoelen

Bij negen van de elf jongeren waren van te voren leerdoelen opgesteld. Eén jongere geeft aan dat er geen leerdoelen waren opgesteld, omdat hij op de wachtlijst stond en het verblijf in het buitenland ter overbrugging was, en één jongere weet het niet meer of er leerdoelen waren opgesteld. De jongeren van de WW-projecten ($N=8$) moesten de leerdoelen eerst zelf opstellen en vervolgens zijn de doelen besproken met de begeleider. Eén jongere benoemt dat zijn vader ook betrokken is geweest bij het opstellen van de leerdoelen. De leerdoelen die de jongeren noemen zijn hieronder weergegeven.

Tabel 6. Leerdoelen

Leerdoel	Aantal
Gericht op ouders/verzorgers (beter contact, verwerking scheiding)	6
Afname drugsgebruik	2
Structuur/ritme krijgen	2
Tegen kritiek kunnen	3
Omgaan met frustraties/tegenslagen	2
Zelfreflectie	2
Zelfvertrouwen ontwikkelen	1
Omgaan met financiën	1
Gericht op school	1

Van de negen jongeren met leerdoelen vinden drie jongeren dat de leerdoelen zijn behaald. De overige zes jongeren vinden dat de doelen deels zijn behaald.

- *'Twee belangrijkste doelen zijn behaald: problemen bespreken met moeder en stoppen met drugs.'*
- *'Ik heb nu meer rust en ben minder brutaal, maar van school is nog niets terecht gekomen.'*
- *'Het financieel plan is nog niet gelukt, omdat ik niet wist hoe het met werk zou gaan lopen. Voor de rest zijn de doelen wel behaald: alleen weet ik niet of mijn ritme in Frankrijk een gezond ritme was: maar een ritme behouden heb ik wel geleerd.'*
- *'Zelfreflectie is beter geworden, alleen omgang met thuis is deels behaald. Dit hangt ook samen met mijn thuissituatie. Ik heb wel geleerd beter om te gaan met mijn thuissituatie.'*

5.3.2 Overige (gedrags)veranderingen

In onderstaande is aangegeven wat de jongeren nog meer aangeven in Frankrijk te hebben geleerd, naast de vorderingen op de leerdoelen.

Tabel 7. Overige (gedrags)veranderingen

Overige (gedrags)verandering	Aantal
Werken op de boerderij / in de horeca	5
Franse taal	5
Socialer, samenwerken	4
Ritme, discipline	3
Zelfstandigheid	3
Naar school gaan	1
Netjes zijn	1
Beter naar mezelf leren kijken	1
Beter met gezag omgaan, niet zo brutaal meer	1
Durven zeggen wat ik vind	1
Vrediger geworden, minder haatgevoelens	1

5.3.3 Merk je dat je dingen nu nog gebruikt

Van de 11 jongeren gebruiken negen jongeren nog steeds de dingen die ze in het buitenland hebben geleerd.

- *'Het harde werken pas ik nog wel toe nu als matroos. Ik krijg complimenten omdat ik het soms 15 uur vol hou om te werken. Dat harde werken moest ik ook in Frankrijk. Maar ik moest ook leren eerst te denken en dan te doen, maar dat is nog niet gelukt.'*

Daarnaast vertelt één jongere dat hij de dingen die hij geleerd heeft in het buitenland nu niet echt meer toepast, behalve de omgang met mensen: dat past hij nog wel toe. Een tweede jongere meldt dat hij sommige dingen nog wel toepast, maar andere dingen niet meer.

De jongeren die het geleerde nog steeds toepassen geven verschillende dingen aan.

- *'Ik ben nu socialer en gebruik geen drugs meer.'*
- *'Ik kan beter met gezag omgaan en ben minder brutaal.'*
- *'Voorheen was ik heel boos en brutaal tegen mijn moeder, nu niet meer. Het heeft mij goed gedaan: ik denk nu beter na voordat ik iets doe.'*
- *'Ja, zeker: het is nog steeds netjes in mijn huis en ik houd mijn dagritme aan.'*
- *'Ja, het Frans spreken heb ik nog eens toegepast. Daarnaast ben ik met een koksopleiding gestart, omdat ik bemerkte dat ik dat in Frankrijk erg leuk vond.'*

Eén jongere maakt een relativerende opmerking ten aanzien van zijn geleerde vaardigheden in het buitenland:

- *'Na afloop heb ik het geleerde zeker toegepast, maar nu na een jaar nabegeleiding is dat minder. Althans ik ben er minder bewust mee bezig, maar van binnen is mijn persoonlijkheid wellicht wel veranderd.'*

Samenvatting

Bijna alle jongeren hebben leerdoelen opgesteld voordat zij naar het buitenland gingen: slechts één jongere geeft aan geen leerdoelen te hebben opgesteld. Drie jongeren geven aan de leerdoelen geheel behaald te hebben. De overige zes jongeren vinden dat de leerdoelen deels zijn behaald. Naast de vorderingen op de leerdoelen benoemen de jongeren ook andere punten die ze

geleerd hebben in het buitenland. Deze punten hebben met name betrekking op de werkzaamheden die ze in het buitenland hebben verricht. De meeste jongeren vinden dat ze hetgeen ze geleerd hebben in het buitenland nu nog steeds toepassen.

5.4 Continuïteit en borging

De acht jongeren van een WW-project hebben in het buitenland een toekomstplan moeten opstellen. De jongeren kregen daarbij begeleiding van óf de begeleider in het buitenland óf de begeleider in Nederland.

- *'Ik kreeg een blanco vel en kon gaan schrijven. Ik moest zelf informatie aanvragen als ik dat wilde via de PEL medewerker. Ik wilde graag begeleid gaan wonen, dus heb ik daar informatie over opgevraagd.'*
- *'Ja, ik heb een toekomstplan opgesteld, maar het is wel anders uitpakkt dan verwacht. Ik ben op mezelf gaan wonen met begeleiding: daar had ik eerst nog geen kijk op.'*
- *'Ik heb het helemaal zelf gedaan met hulp vanuit de PEL medewerker.'*
- *'Met de Nederlandse vrouw in Frankrijk heb ik het toekomstplan opgesteld. Hoofdvraag was: wat ga je doen als je terug bent in Nederland?'*

De drie jongeren van een GG-project hebben geen plan opgesteld:

- *'Nee, er is geen plan opgesteld. Ik wist wel dat ik naar een gezinsgroep zou gaan.'*
- *'Het opstellen van een plan heb ik juist gemist. Ik wilde het leger is en dat vonden ze een goed idee en ik heb me daarvoor aangemeld. Ik moest het wel zelf doen.'*

Van de 11 jongeren zijn er na terugkomst in Nederland vier thuis gaan wonen. Vier jongeren zijn begeleid gaan wonen, één jongere ging naar een pleeggezin, één jongere naar een gezinsgroep en één jongere naar een leefgroep.

De ouders van drie van de vier jongeren die thuis zijn gaan wonen krijgen begeleiding. Bij de ouders van de vierde jongere was daarvan geen sprake. De pleegouders en de ouders van de jongere in de leefgroep kregen begeleiding door huisbezoeken.

Alle jongeren op één na (het betreft de jongere die al voor 2010 uitstroomde) hebben na afloop begeleiding gehad.

De jongeren met begeleiding zijn allemaal positief over de begeleiding na afloop.

- *'Ik kreeg één op één begeleiding van dezelfde begeleider vanuit (aanbieder). Deze begeleiding was in de vorm van bezoeken. Dit was prettig: je hoeft niet gelijk alles in je eentje uit te zoeken.'*
- *'Ik krijg nu begeleiding vanuit de leefgroep. Niet meer van de begeleiders van (naam project).'*
- *'Ik heb begeleiding gekregen van de PEL medewerker in Nederland. Die kwam één keer per week op gesprek. Dit loopt volgende week af: misschien ga ik dan nog eens langs voor een kop koffie.'*
- *'Ik krijg begeleiding in de gezinsgroep, meer niet. Ook heb ik een voogd die ik nu vaker zie, omdat ik steeds toestemming nodig heb om ergens naar toe te gaan.'*
- *'Via (aanbieder) heb ik drie maanden begeleiding gekregen en ik zit nog steeds in begeleid wonen, al anderhalf jaar. Dat gaat goed.'*
- *'De nabegeleiding ging goed. Eerst kwam de begeleider één keer per 2 weken langs en later één keer per maand. Sinds een maand heb ik geen begeleiding meer.'*

Tijdens de begeleiding is bij vijf jongeren van een WW-project teruggekeken naar het toekomstplan:

- *'Ik gebruik het toekomstplan nog steeds en in het gesprek met de PEL medewerker is er over gesproken.'*
- *'Samen met (naam begeleider) ben ik erop teruggekomen en het speelt in mijn achterhoofd. Wel is er wat veranderd: het loopt soms anders dan je verwacht.'*

Samenvatting

De jongeren van de WW-projecten moesten allen een toekomstplan schrijven over wat zij gingen doen na terugkomst in Nederland met betrekking tot school, werk en wonen. De drie jongeren van de GG-projecten hebben geen toekomstplan opgesteld. Wel hebben bijna alle jongeren begeleiding ontvangen in de periode na terugkomst in Nederland. Bij één jongere was hier geen sprake van. Het merendeel van de ouders van jongeren die na terugkomst weer thuis gingen wonen kreeg na afloop ook begeleiding. Bij één jongere gebeurde dit niet.

5.5 Afspraken over tussentijds contact tussen jongeren en begeleider vanuit NL

De jongeren van WW-projecten (die door buitenlandse aanbieders worden georganiseerd) hebben, naast de begeleiding vanuit Nederland, allemaal een Nederlandse begeleider in Frankrijk gehad. Zes jongeren hebben de begeleiding als prettig ervaren.

- *'Met de begeleider kon je Nederlands spreken.'*
- *'De begeleider heeft me goed geholpen en liet me veel dingen zelf doen en dat is goed gekomen. Als het niet lukte om het zelf te doen hield hij me erbij.'*
- *'Ik heb een band opgebouwd met de begeleider.'*

De jongeren spraken met de begeleider over van alles:

- *'We spraken over leerdoelen, maar ook gewoon praten over koetjes en kalfjes.'*
- *'Tijdens de bezoeken werden de leerpunten en eventueel problemen doorgenomen.'*
- *'We spraken dan over auto's en dergelijk en ook over hoe het met me ging, maar daar waren we altijd snel klaar mee, want het ging heel goed.'*
- *'De begeleider kwam één keer in de week langs en dan bespraken we hoe het gegaan was die week.'*

Toch benoemden twee jongeren ook enkele kritiekpunten ten aanzien van de begeleiding door de franse begeleider.

- *'De begeleider was meer een postbode die brieven van ouders en vrienden kwam brengen, de begeleiding duurde soms ook maar 10 minuten. Hij besprak wel met me waar ik mee zat en gaf me tips.'*
- *'De begeleider zei de hele tijd dat ik het simpel moest houden. Ja, maar hoe dan? Gewoon simpel houden, zei hij dan.'* en *'Soms kwam het voor dat er een afspraak was met de begeleider, maar dat de begeleider niet kwam, terwijl ik wel zat te wachten.'*

Bij de GG-projecten werd de begeleiding in Frankrijk geboden door de (project-)gezinnen waar de jongeren verbleven. Daarnaast werden zij begeleid door de begeleider vanuit Nederland. Eén van de drie jongeren gaf aan dat de begeleiding door het gezin niet zo goed was:

- *'Het gezin had het druk, moeder naar school en vader weg. Dan zat ik alleen thuis: dat was niet leuk.'*

De begeleiding vanuit Nederland ging bij de jongeren in WW-projecten door middel van het schrijven van brieven en faxen. Dit gebeurde bij de jongeren in de GG-projecten ook, maar daarnaast kregen zij periodiek fysiek bezoek van de begeleider uit Nederland. De begeleiding werd als goed ervaren door de jongeren:

- *'Het was altijd gezellig, dan gingen we praten over hoe het me mij ging.'*
- *'De begeleiding ging goed. Hij kwam één keer in de maand langs. Op een gegeven moment werd dat één keer per drie maanden. Als ik iets heel hard nog had of nodig moest vertellen, was hij er voor mij en maakte hij tijd.'*

Samenvatting

De jongeren WW hadden in het buitenland een Nederlandse begeleider. De jongeren GG werden in het buitenland begeleid door de (project-)gezinnen zelf. Daarnaast hadden beide type jongeren een begeleider vanuit Nederland. Bij GG kwam deze begeleider periodiek in het buitenland langs voor overleg.

Over het algemeen werd de begeleiding in het buitenland door de jongeren als positief ervaren. Er werd met de begeleiding over leerdoelen gesproken, maar ook gewoon over wat de jongeren doen en gedaan hadden. Toch waren er twee jongeren WW niet zo tevreden over hun begeleider in het buitenland: van echte begeleiding was geen sprake, de begeleider kwam soms niet opdagen of gaf advies waar de jongere, in zijn ogen helemaal niets aan had.

5.6 Onderwijs in buitenland

Van de elf jongeren hebben er vier jongeren onderwijs gevolgd toen zij in het buitenland waren. De overige zeven jongeren hebben geen onderwijs gevolgd: zij hadden vrijstelling van de leerplicht.

- *'Ik ging niet naar school, tijdens mijn verblijf heb ik wel contact gehad met de leerplichtambtenaar om vrijstelling te regelen en hoe het na mijn verblijf verder moet gaan.'*

Van de vier jongeren die onderwijs hebben gevolgd zaten er drie in een GG-project. Slechts één jongere van een WW-project heeft onderwijs gevolgd:

- *'Ik ben verder gegaan met de school waar ik op zat. In de avonden had ik nog wel tijd om wat aan school te doen.'*

Twee jongeren uit een GG-project hebben onderwijs gevolgd via internet:

- *'Ik had school tussen 9 en 12 in de ochtend. Het ging via internet. Ik had twee docenten, waar ik twee keer per week een online gesprek had. Het onderwijs ging via de laptop.'*
- *'School ging via Skype en mijn boeken werden op de computer gezet. Ik zette mijn huiswerk in de computer. Was soms wel moeilijk, met name bij aardrijkskunde, waarbij het toch wel handig is om de boeken in te zien.'*

De laatste jongere uit een GG-project heeft Frans onderwijs gevolgd:

- *'Ik heb Frans onderwijs gevolgd waardoor ik nu vloeiend Frans spreek. Het was wel lastig, maar doordat ik intern zat en daar ben gaan sporten, heb ik de taal snel geleerd. Daar heb ik ook een diploma gehaald, waardoor ik in Nederland aan een vervolgopleiding kon beginnen.'*

Samenvatting

Een minderheid van de jongeren heeft onderwijs gevolgd tijdens het verblijf in het buitenland. Het betreft met name jongeren uit een GG-project. Slechts één jongere van een WW-project heeft onderwijs gevolgd. Het onderwijs ging middels internet of het meenemen van schoolboeken. Eén jongere heeft Franstalig onderwijs gevolgd in Frankrijk.

5.7 Dagactiviteit na terugkomst in Nederland

Bij terugkomst in Nederland zijn alle jongeren weer teruggegaan naar school. Ook zijn vijf jongeren aan het werk, als bijbaan of als onderdeel van een werk-leertraject.

Zeven jongeren hadden school/werk samen met de aanbieder in Nederland geregeld:

- *'Ik ben begonnen aan de koksopleiding. Dit heb ik samen met (naam aanbieder) geregeld.'*
- *'Ik had zowel werk als school, heb ik geregeld samen met mijn begeleider. Ik moest dat geregeld hebben anders mocht ik niet terug naar Nederland. Ik ben weer teruggegaan naar mijn oude baas, die mij weer heeft aangenomen.'*
- *'Ik kwam in het weekend op de groep en ben toen gelijk maandag weer naar school gegaan.'*

Twee andere jongeren zijn na afloop van het traject teruggegaan naar hun oude school. Bij één van hen ging dat echter niet zo goed. Hij heeft daarna zelf een MBO-opleiding geregeld.

De laatste twee jongeren hebben zelf de opleiding geregeld in Nederland:

- *'Ik ben begonnen met een Horeca-opleiding. Dit heb ik samen met mijn vader geregeld. Het was een ongunstige tijd om te starten, maar ik ben uiteindelijk als laatste ingestroomd.'*

Samenvatting

Bij terugkomst zijn alle jongeren weer teruggegaan naar school. Ook zijn vijf jongeren aan het werk gegaan, als bijbaan of als onderdeel van een werk-leertraject.

5.8 Betrokkenheid ouders

Alle jongeren mochten contact onderhouden met hun ouders toen ze in het buitenland verbleven. De manier waarop verschilt.

Alle jongeren in een GG-project mochten gedurende hun gehele verblijf wekelijks 10 tot 15 minuten bellen met hun ouders. Dit geldt ook voor vier van de acht jongeren in een WW-project. Daarnaast mochten zij onbeperkt schrijven. Van internet werd geen gebruik gemaakt.

- *'Ik had contact met mijn pleegouders per brief en 1 keer per week ook middels telefoon voor ongeveer 15 minuten. Dit was af en toe wel tekort, want als ik ergens mee zat dan wilde ik dat ook bespreken, maar daar was de tijd te kort voor. Het was de bedoeling dat ik leerde om hier rustig over na te denken en het dus op te schrijven in een brief en deze aan mijn ouders te sturen. Ik moest leren om het op papier te zetten en dit zelf voor elkaar te krijgen.'*
- *'Ik heb contact gehad met mijn beide ouders: elk weekend mocht ik 10 minuten bellen, het ene weekend mijn vader, andere weekend mijn moeder. Ook mocht ik mijn ouders schrijven.'*
- *'Op zondag mocht 15 minuten worden gebeld. Verder heb ik veel geschreven. Een kwartier bellen per week is weinig. Verder is post een beetje ouderwets. Anno 2011 moet je toch kunnen mailen.'*

Vier jongeren in een WW-project gaven aan dat er over de tijd verandering was in de frequentie en/of manier waarmee ze contact konden onderhouden met hun ouders. De eerste maand of de eerste twee maanden mochten drie van hen helemaal geen contact hebben, niet schrijven en niet bellen. De onderliggende reden vanuit de aanbieders is dat de jongeren los moeten komen van hun thuissituatie; afstand moet worden gecreëerd. Eén jongere gaf aan dat hij aan het begin alleen mocht schrijven. Daarna mochten de jongeren wekelijks telefoneren en schrijven wanneer ze wilden.

- *'Ik mocht de eerste maand geen contact hebben. Daarna mocht ik 1 keer per week op zondag 10 minuten bellen. In het begin vond ik dit wel te weinig, maar later mocht ik van de boer langer bellen, soms wel een uur. Van de boer mocht dat, waarschijnlijk van de organisatie niet.'*
- *'Het contact met mijn ouders was aan het begin alleen maar door brieven. Daarna mocht ik een half uurtje op zondag met hen bellen. Ik vond dit oké, maar het niet zien van zijn ouders en vrienden was wel confronterend, moeilijk voor mij. Normaal kon ik terugvallen op mijn ouders, in Frankrijk niet.'*

Vier jongeren gaven dat de frequentie of duur van het contact met de ouders te beperkt was. Twee jongeren benoemden daarentegen dat het voldoende was.

Samenvatting

De jongeren hadden allemaal contact hebben met hun ouders. Dit ging via brieven of via de telefoon. Van internet werd geen gebruik gemaakt. Jongeren van een WW-projecten mochten in de eerste maand geen contact hebben met hun ouders om zo los te kunnen komen van hun thuissituatie. Over het algemeen hadden de jongeren liever meer contact met hun ouders en/of andere belangrijke personen gehad.

5.9 Beoordeling BZA

Op een schaal van 1 tot en met 10 geven de jongeren BZA gemiddeld een 7,8 (met een spreiding van 6 t/m 9). Voor de GG-projecten is het gemiddelde een 7,3 (spreiding van 6 t/m 8,5). Bij de WW-projecten is het gemiddelde een 8 (spreiding van 7,5 t/m 9). Aangezien de jongeren niet geselecteerd zijn op het wel of niet hebben doorlopen van een geslaagd traject en er bepaalde jongeren niet hebben deelgenomen, zijn deze cijfers slechts indicatief.

Er zijn drie hoofdlijnen te ontwaren in wat de jongeren goed vinden aan BZA. De eerste hoofdlijn heeft te maken met het weg zijn uit Nederland, afstand nemen, tot rust komen en op jezelf zelf zijn:

- *'Het is goed dat je op jezelf gelaten wordt. Ze brengen je en eigenlijk moet je het daarna maar zelf uitzoeken. Je moet het zelf doen. Je bent alleen met jezelf en kunt nadenken over waar je nu eigenlijk mee bezig bent.'*
- *'Je komt tot rust en kunt alles op een rijtje zetten: je bent daar zo alleen, lijkt wel alsof je in de gevangenis zit, je bent namelijk steeds alleen met jezelf, waardoor je beter gaat nadenken over wat je wel en wat je niet moet doen.'*
- *'Je wordt op jezelf teruggeworpen. Zo heb ik ingezien dat ik zelf de oorzaak van de problemen was.'*
- *'Als je jezelf als jongere wilt veranderen helpt het goed om even weg te gaan uit Nederland en alles achter te laten.'*

De tweede hoofdlijn richt zich op een nieuwe kans krijgen, een nieuwe start maken, gericht op de toekomst:

- *'Het is goed dat jongeren een kans krijgen ook als zitten ze in de shit. Het is een soort van laatste optie en opent veel deuren.'*
- *'Het is goed dat je een nieuwe start kan maken. Een aantal jongeren was negatief over het project, maar ik vond het juist een heel goed project en heb het erg naar mijn zin gehad.'*
- *'Het brengt je toekomst! Het is goed voor jongeren die niet weten waar ze naar toe moeten. Het geeft je een zetje in de goede richting.'*

De derde hoofdlijn richt zich op het verblijf in het buitenland zelf en het gezin daar.

- *'De plek waar ik zat vond ik goed: ik vond het erg leuk om daar allemaal klusjes te doen. Andere jongeren hadden gezegd dat het heel zwaar was, maar dat vond ik helemaal niet.'*
- *'Ik heb geleerd op eigen benen te staan en heb Frans geleerd. Het gezin biedt goed hulp, ook aan de andere kinderen die daar gezeten hebben. Het biedt een standaard gezin.'*

5.9.1 Verbeterpunten BZA

De jongeren zijn positief over hun verblijf in het buitenland, maar ze geven nog wel een aantal verbeterpunten. Een eerste hoofdlijn in de verbeterpunten heeft maken met het contact met ouders en andere belangrijke personen. Vier jongeren geven daarover verbeter suggesties:

- *'Ik vond het jammer dat ik maar 1 keer per 6 weken naar huis mocht: dat mocht wel vaker.'*
- *'Een verbetering kan zijn dat je de eerste maand wel contact kan leggen met je ouders. Ook moet je contact kunnen leggen met andere mensen, zoals vrienden. Nu moet je daar juist van los komen, dus daar moet wel een balans in worden gevonden.'*
- *'Ik had liever meer contact met thuis. Ik miste thuis heel erg. In Nederland weet je dat ze dichtbij zijn, maar daar niet.'*
- *'Het zou fijn zijn als ouders langs mochten komen, ze werden wel begeleid, maar ik wilde ook wel dat ze langs kwamen.'*

De tweede hoofdlijn heeft te maken met het verblijf in het buitenland en dan met name met het gezin. Twee van deze jongeren geven expliciet aan dat er problemen waren in het gezin.

- *'Het gezin mag wel wat milder zijn naar de jongere toe: ziek zijn kan niet. Het mag wel wat gezelliger. Het gezin wilde in eerste instantie niet gelijk naar de dokter, terwijl ik 5 tekenbeten had.'*
- *'Ik wilde liever niet meegenomen worden in de problemen die in het gezin speelde. Er was best vaak ruzie in het gezin.'*
- *'Het is niet handig om geplaatst te worden in een gezin waar eigenlijk dezelfde problemen spelen als thuis.'*
- *'Het gezin was wantrouwend, zelfs nadat ik daar al lange tijd zat. Daarnaast had ik liever niet in een caravan naast het huis geslapen. Gelukkig is dat nu verbeterd, omdat er huizen staan.'*

Een derde hoofdlijn heeft ook te maken met het verblijf, maar richt zich op andere zaken dan het gezin waar het kind verbleef. Zo noemen twee jongeren dat de taal lastig was:

- *'Het zou beter zijn als het gezin Engels zou praten, maar goed dat is lastig. Maar het zou wel het beste zijn, dan kun je ook meer een band opbouwen met het gezin.'*

Andere verbeteringen bij deze hoofdlijn zijn:

- *'Er had eigenlijk iemand moeten zijn waar ik mee om kon gaan, ik was toch vaak alleen. Maar goed, aan de andere kant: je zit er ook niet voor je lol.'*
- *'Er was niet heel veel te doen, had dus wel meer mogelijkheden willen hebben om iets te doen. Ik was in de middag vrij, dus ging ik maar op het terras zitten of een boekje lezen.'*
- *'Het mag wel wat meer in een modern jasje worden gestoken: meer elektronica.'*

Twee jongeren geven aan dat de nazorg/continuïteit beter kan:

- *'De nazorg kan beter, vooral als je er langere tijd gezeten hebt. Er is een meisje geweest die daar ook meer dan een jaar heeft gezeten, die is teruggekomen, weggelopen en is weer in haar oude patroon gevallen. Het is zonde van de input als de output er niet is.'*
- *'Het kan nog iets beter door meer met het natraject te doen en daar al in Frankrijk mee bezig te gaan.'*

5.9.2 Aanbevelen BZA aan andere jongeren

Vier jongeren geven aan dat ze BZA zeker zouden aanbevelen aan andere jongeren:

- *'Ja, zeker doen: je leert er veel van.'*
- *'Ja, als het nog op tijd is en je wilt echt iets veranderen, doen!'*

Drie jongeren zouden het ook aanbevelen, maar vinden wel dat jongeren er goed over na moeten denken, aangezien het wel een hele stap is:

- *'Ik zou het aanbevelen, maar je moet er wel achter gaan staan: het maken van de keuze is lastig, maar het is beter als je wel gaat.'*
- *'Ik zou zeggen: denk goed na over wat er kan en gaat gebeuren. Het is zwaar en je moet geen moeite hebben met het werken.'*

De laatste vier jongeren vinden dat het van de jongere afhangt en van zijn problematiek.

- *'Het ligt aan het probleem van de jongere: in het algemeen zou ik het wel aanbevelen als de jongere door de bomen het bos niet meer ziet, maar als je weet dat je gaat vallen, moet je niet gaan.'*
- *'Jongeren die lui zijn, beveel ik het niet aan. Maar jongeren die een strenger ritme willen, zeker wel.'*
- *'Hangt van de persoon af: het is goed voor de structuur, om af te kicken en afstand te creëren. Het is een goed project, maar er moet wel gekeken worden of het in Nederland niet ook, goedkoper, kan.'*

Samenvatting

De jongeren zijn over het algemeen zeer positief over BZA: het gemiddelde cijfer dat zij aan BZA hebben gegeven is een 7,8. De jongeren vinden goed aan de projecten om weg te zijn uit Nederland, afstand te kunnen nemen en een kans te krijgen om een nieuwe start te maken voor de toekomst. Ten aanzien van het gezin waar ze verbleven is er een tweedeling. Een deel van de jongeren vindt de plek waar ze verbleven en het gezin waar ze zaten over het algemeen goed. Volgens een ander deel van de jongeren is op dit punt juist verbetering nodig, met name door de taalbarrière en door problemen die in het gezin zelf spelen. De jongeren noemen meer verbeterpunten: ze hadden liever meer contact gehad met ouders of andere belangrijke personen en de begeleiding na afloop mag beter.

De jongeren zouden het project over het algemeen aanbevelen aan andere jongeren, al zijn de meeste jongeren wel genuanceerd: ze vinden dat het een grote stap is waar andere jongeren wel over na moeten denken. Ook vinden ze dat de problematiek van de jongere een rol moet spelen bij de beslissing om wel of niet te gaan.

6 Conclusies en aanbevelingen

6.1 Kanttekeningen vooraf

Het rapport beschrijft de *ervaringen* van aanbieders en jongeren met BZA.

Wellicht ten overvloede wordt op deze plek nogmaals benadrukt dat de onderzoeksresultaten *niet* de feitelijke kwaliteit of het effect van de geleverde buitenlandse zorg betreffen. Of BZA ‘werkt’ of ‘niet werkt’ kan met dit onderzoek *niet* worden vastgesteld. Hiervoor is grootschalig kwantitatief gecontroleerd effectonderzoek nodig. Het onderzoek besteedt evenmin aandacht aan de kosten die met BZA zijn gemoeid. Alleen door een combinatie van inzicht in de kosten (is BZA duurder of goedkoper dan zorg binnen Nederland?) en inzicht in de effecten (is BZA voor de doelgroep al dan niet effectiever dan in Nederland geboden zorgaanbod?) kan zicht worden verkregen op de kosten-effectiviteit van BZA. De onderzoeksresultaten in dit rapport geven wel een indruk van de succesfactoren en verbeterpunten die aanbieders en jongeren zelf signaleren. De resultaten zijn om deze reden met name belangrijk voor de organisatie en inhoudelijke vormgeving van BZA.

In het onderzoek zijn alle twaalf de Nederlandse zorgaanbieders die BZA aanbieden en alle vier de aanbieders die tijdelijk of deels met BZA zijn gestopt betrokken (respons 100%). Op basis hiervan verwachten we representatief eventuele patronen in de ervaringen van aanbieders op te kunnen sporen.

Daarnaast zijn elf jongeren geïnterviewd. Zij zijn afkomstig van zeven van de twaalf huidige aanbieders. De beperkte omvang van deze jeugdige onderzoeksgroep kan als knelpunt in de onderzoeksopzet worden aangemerkt. De mogelijkheid tot generalisatie naar alle jongeren die BZA ontvangen is slechts beperkt en de bevindingen dienen daarom met voorzichtigheid te worden geïnterpreteerd. Aan de andere kant gaat het hier wel om ruim 20% van de Nederlandse jongeren die op een bepaalde peildatum BZA ontvangen (zie Hoofdstuk 1: op 1 juli 2011 ontvingen 48 jongeren BZA). De informatie die van de jongeren is verkregen is daarom wel een belangrijke component van dit onderzoeksrapport.

De jongeren namen vrijwillig en vrijblijvend aan het onderzoek deel. Het is daarom mogelijk dat het hier om een selectie gaat, mogelijk een relatief positieve subgroep, van de totale groep jongeren die BZA ontvangt. De informatiewaarde van dit onderzoeksgedeelte is desalniettemin groot. De vrijwillig aan het onderzoek deelnemende jongeren waren weliswaar over het algemeen positief over BZA, toch signaleerden zij enkele belangrijke aandachtspunten, met name waar het de organisatie van dit zorgaanbod betreft.

6.2 Belangrijkste conclusies

Zowel de aanbieders als de jongeren zijn over het algemeen positief over BZA.

Vrijwel alle van de huidige aanbieders zijn voornemens BZA te blijven aanbieden. Belangrijkste sterke punten van BZA zijn volgens de aanbieders: de fysieke afstand die het verblijf in het buitenland biedt ten opzichte van de thuisomgeving van de jongere en het feit dat jongeren in het

buitenland op zichzelf zijn aangewezen. Zij leren door nieuwe ervaringen op te doen de eigen sterke kanten te ontdekken en te gebruiken. Ook constateren de aanbieders positieve (gedrags)veranderingen bij de jongeren na hun verblijf in het buitenland, variërend van fysieke veranderingen (er gezonder uit zien) tot betere zelfreflectie bij de jongeren en groeiend zelfvertrouwen. Zowel aanbieders als jongeren noemen de volgende gunstige veranderingen: de jongeren zijn opener in hun communicatie geworden, kunnen beter omgaan met gezag, hebben meer dagritme en structuur, school gaat beter, ze staan steviger in hun schoenen, zijn beter in staat tot zelfreflectie/zelfinzicht en hebben rust gevonden.

Het is verder positief dat ouders bij het traject betrokken worden door middel van begeleiding tijdens het verblijf. Ook wordt er (voor de meeste jongeren) reeds in het buitenland aandacht besteed aan transfer/generalisatie, met name door de jongeren zelf na te laten denken over wat ze gaan doen als ze terug zijn door middel van een toekomstplan. Het gevaar voor terugval blijft, ondanks die aandacht voor transfer/generalisatie en nazorg, toch bestaan.

Het gemiddelde rapportcijfer dat de jongeren het aanbod geven is een 7,8. Ze hebben het verblijf over het algemeen als prettig ervaren, komen tot rust en kunnen afstand nemen van alles. Ook vinden ze dat ze daarmee een nieuwe start hebben gekregen, die toekomst kan brengen. Het overgrote deel van de jongeren geeft aan de dingen die zij in het buitenland hebben geleerd nog toe te passen na terugkomst in Nederland.

6.3 Aanbevelingen

Naast de over het algemeen positieve ervaringen met BZA zijn enkele verbeterpunten genoemd. Van deze punten kan een aantal aanbevelingen worden afgeleid. Deze aanbevelingen gelden voor de aanbieders BZA in het algemeen. Differentiatie tussen de projecten van de diverse aanbieders maakt dat de ene aanbeveling meer voor de ene aanbieder geldt en de andere aanbeveling juist meer voor een andere aanbieder.

1. *Samenwerking en afstemming tussen aanbieders intensiveren.*

Hoewel hier in de interviews niet specifiek naar is gevraagd, is het gezien de grote onderlinge verschillen in organisatie en ervaringen tussen de verschillende aanbieders, volgens de onderzoekers aan te bevelen dat aanbieders nauwer gaan samenwerken en meer van elkaar leren wat betreft de vormgeving en inhoud van de projecten. Hierbij kunnen de gesignaleerde verbeterpunten en aanbevelingen een leidraad vormen.

Daarnaast is er een groot verschil in het aantal jongeren dat per aanbieder op jaarbasis gebruik maakt van het aanbod BZA. Er zijn aanbieders van BZA waar op jaarbasis zeer weinig jongeren gebruik van maken. Met het oog op efficiëntie wordt aanbevolen de mogelijkheden te onderzoeken voor nauwere samenwerking of verwijsmogelijkheden naar elkaars aanbod.

2. Beschrijven BZA en initiëren effectonderzoek met follow-up.

Naar BZA is nauwelijks tot geen robuust effectonderzoek verricht. Het ontbreken van robuust onderzoek en de beschikbaarheid van een gefundeerde werkwijze betekent niet dat BZA niet effectief is. Hierover wordt echter op basis van het beschikbare onderzoek vooralsnog geen uitsluitend gegeven. Dit geldt niet alleen voor het aanbod als geheel, maar ook voor specifieke elementen in de organisatie rondom of de inhoud van de projecten. Het verdient daarom aanbeveling om instellingen hun eigen projecten te laten onderbouwen en er kwantitatief effectonderzoek op uit te laten voeren. Door Topaze (in samenwerking met BJ Brabant en JUZT) is hiertoe onlangs onderzoek geïnitieerd voor het aanbod op zorgboerderijen in Nederland (Hassink et al., 2011). Wanneer tussen aanbieders onderling meer wordt samengewerkt (zie aanbeveling 1) is het wellicht ook eenvoudiger om het onderzoek in kortere periode (met grotere aantallen) te realiseren. Het is in het effectonderzoek overigens van groot belang ook te kijken naar de langere termijn-effecten. Follow-up onderzoek is hiervoor essentieel.

3. Degelijke screening op ernstige psychiatrische problematiek en LVB bij de potentieel deelnemende jongeren.

Wanneer trajecten voortijdig moeten worden afgebroken betreft dit met enige regelmaat jongeren met (te) ernstige psychiatrische problematiek en een enkele keer een licht verstandelijke beperking (LVB). Soms brengt dit onveiligheid of beperkingen in de leer- en/of transfercapaciteit met zich mee. Jongeren zullen in het buitenland in een geïsoleerde omgeving verblijven, waardoor goed ingeschat moet worden welke invloed de isolatie zal hebben op hun gedrag en de bestaande problematiek. Bij jongeren met een stoornis in het autistisch spectrum dient daarnaast te worden afgewogen in hoeverre er transfercapaciteit bestaat, dat wil zeggen in hoeverre de jongere in staat is de in het buitenland opgedane ervaringen na terugkomst in Nederland te gebruiken.

4. Aanscherpen van selectie gastgezinnen en intensiveren van toezicht op gastgezinnen.

Aanscherping van de selectie en screening en toezicht betreft in elk geval de volgende thema's: huisvesting jongeren, hygiëne, risico's op onveiligheid, gezins-/relatieproblemen, communicatiegerichtheid en de mate van en het soort straffen dat binnen een gezin wordt toegepast. Er worden aanbevelingen gedaan voor een intensievere controle op de gezinnen door de (Nederlandse en/of buitenlandse) toezichthouder(s).

5. Expliciet kiezen voor en vormgeven van continuïteit als voorwaarde voor BZA (BZA als onderdeel van totaal hulpverleningstraject): voorbereiding, uitvoering en generalisatie/transfer.

BZA dient als onderdeel van een totaal hulpverlenings-/behandeltraject plaats te vinden (zie ook Hoofdstuk 2). Het tijdelijke verblijf in het buitenland dient nadrukkelijk bij te dragen aan het behalen van één van de behandeldoelen op het terrein van: afstand nemen van en op zichzelf aangewezen leren zijn. Immers, alleen dan lijkt het bieden van hulp in het buitenland als middel aangewezen.

Behandeldoelen blijken in de meeste gevallen wel, maar niet altijd, naar de jongeren toe te zijn geëxpliciteerd. De specifieke inhoud van de doelen is in het kader van dit onderzoek niet onderzocht.

De jongeren hebben na terugkomst in Nederland begeleiding, maar ondanks dit, benoemt een aantal aanbieders het gevaar van terugval. De invulling van de begeleiding moet erop gericht zijn dit te voorkomen. Zelfoverschatting van de jongeren wordt als risico benoemd. Het lijkt belangrijk de jongeren voor te bereiden op hun terugkomst en zelfoverschatting daarbij te voorkomen.

6. *Vorbereiding en begeleiding van de juiste dosering in het contact tussen jongeren en hun ouders na terugkomst in Nederland intensiveren. Hierin dient ook aandacht uit te gaan naar het gebruik van de moderne media zoals internet en Skype.*

Met het oog op generalisatie/transfer is de samenwerking met ouders een belangrijke component. Hoewel de ouders vanuit Nederland ambulante begeleiding ontvangen, is de mate waarin zij in het aanbod in het buitenland een plek hebben minder prominent. De meeste aanbieders WW geven aan dat ouders wel betrokken kunnen worden in het project in het buitenland, de mate waarin dit gebeurt lijkt echter niet heel groot. Slechts 1 aanbieder GG biedt deze mogelijkheid.

Niet alle, maar wel relatief veel, jongeren geven daarnaast aan dat het belcontact met ouders te beperkt is. Zij missen hierin ook het gebruik van moderne media, zoals internet of Skype. De aanbieders WW hebben als leidraad dat aan het begin van het verblijf jongeren geen contact met hun ouders mogen hebben. Na verloop van tijd loopt deze frequentie op tot 1 of 2 keer per week. Brieven schrijven mag meestal zo vaak de jongeren willen. Volgens aanbieders is de beperking in het contact belangrijk, omdat de jongeren los moeten komen van hun ouders of vrienden; zij moeten op eigen benen leren staan. Het is echter de vraag of een belcontact van 15 minuten per week hiervoor niet een te lage ondergrens is, in elk geval om als standaard richtlijn te hanteren. Slechts één aanbieder sluit de afspraken rond contact nadrukkelijk aan op de ontwikkelingsleeftijd en problematiek van de individuele jongeren. Een aanbeveling is het ontwikkelen van een model waarmee het belang van het ontberen van contact met de thuissituatie wordt verwoord en waarmee per individuele jongere de gewenste juiste dosering van contact kan worden bepaald.

Het onderzoek doet vermoeden dat vanuit het buitenland de jongeren en de ouders niet expliciet, in elk geval niet gezamenlijk, worden voorbereid op hoe om te gaan met contact na terugkomst in Nederland. Slechts bij één aanbieder (GG) gaat de jongere eens in de zes weken voor een weekend naar huis. Het is naar verwachting bij de overige aanbieders na terugkomst heel moeilijk om de dosering in het contact, die in het buitenland werd opgelegd, vast te blijven houden. Het is een aanbeveling het omgaan met een goede dosering van dit contact in Nederland al vanuit het buitenland voor te bereiden, ermee te oefenen en in het vervolgtraject vanuit Nederland (gericht op transfer/ generalisatie) dit punt vast te houden.

Overigens wordt door een jongere aangegeven dat leeftijdgenoten, vrienden, nu helemaal geen plek hebben in het project. Het is een aanbeveling te onderzoeken of dit mogelijk (voor bepaalde jongeren) wel een belangrijk aandachtspunt kan zijn met het oog op generalisatie/transfer.

7. Onderwijs op maat in het buitenland voor alle jongeren mogelijk maken.

In de meeste WW-projecten wordt ontheffing van de leerplicht aangevraagd. In deze projecten is onderwijs momenteel niet of nauwelijks mogelijk. In de meeste GG-projecten is deze mogelijkheid er wel. Het verdient echter aanbeveling om, ook met het oog op continuïteit, in alle projecten onderwijs te integreren. Hierbij is creativiteit mogelijk: zo bieden sommige aanbieders het buitenlandverblijf als stage of werkervaringsplek aan. Andere aanbieders maken gebruik van moderne media, zoals internet en Skype, zodat op afstand onderhouden van contact en onderwijsmogelijkheden met de Nederlandse onderwijsinstelling mogelijk blijft.

8. Het aanbod beter laten aansluiten op meiden.

Enkele aanbieders menen dat er behoefte is aan passend aanbod voor meisjes. Onder de elf geïnterviewde jongeren waren slechts twee meisjes. Deze beide meisjes verbleven in GG-projecten. Mogelijkerwijs sluit het werken op boerenbedrijven minder aan bij de meiden dan het werken in een horeca-onderneming.

Geraadpleegde literatuur

- Baarda, D.B., De Goede, M.P.M., & Teunissen, J. (1995). *Kwalitatief onderzoek. Basisboek. Praktische handleiding voor het opzetten en uitvoeren van kwalitatief onderzoek*. Houten: Stenfert Kroese.
- Becker, S.P. (2010). Wilderness therapy: ethical considerations for mental health professionals. *Child & Youth Care Forum*, 39, 47-61.
- Bolhuis, S.M., & Simons, R.P.J. (2001). *Leren en werken*. Alphen a/d Rijn: Samsom.
- Cason, D., & Gillies, H.L. (1994). A Meta-analysis of Outdoor Adventure Programming with adolescents. *The Journal of Experimental Education*, 17, 40-47.
- Duindam, T., Glas, M., & Van der Ploeg, J.D. (1996). *De sprong wagen. Activerende hulpverlening in de jeugdzorg*. Utrecht: NIZW.
- Falloon, I.R.H., Lloyd, G.G., & Harpin, R.E. (1981). The treatment of social phobia. Real-life rehearsal with nonprofessional therapists. *Journal of Nervous and Mental Disease*, 3, 180-184.
- Gass, M.A. (1993). Foundations of adventure therapy. In M.A. Gass (Ed.), *Adventure therapy: therapeutic applications of adventure programming*. Dubuque, IA: Kendall/ Hunt Publishing Co.
- Hahn, K. (1959). Dr. Kurt Hahn at the forty-eight annual dinner of Old Centralians. *The Journal of Old Centralians*, 119, 3-8.
- Hassink, J., De Meijer, R., Van der Sman, P., & Veerman, J.W. (2011). Effectiviteit van ervaren leren op de boerderij. *Orthopedagogiek: Onderzoek en Praktijk*, 50(2), 51-63.
- Inspectie Jeugdzorg (2009). *Buitenlands zorgaanbod: maximale kansen en minimale risico's? Een vooronderzoek naar het beeld en de verbetermogelijkheden van buitenlands zorgaanbod*. Utrecht: Inspectie Jeugdzorg.
- Interprovinciaal Overleg (IPO) (2010). *Kwaliteitsmaatstaven buitenlands zorgaanbod*. Den Haag: IPO.
- Kendall, K.S. & Kenkel, M.B. (1989). Social exchange in the natural helping interaction. *Journal of Rural Community Psychology*, 10, 25 -45.
- Kimball, R.O., & Bacon, S.B. (1993). The wilderness challenge model. In M.A. Gass (Ed.), *Adventure therapy: therapeutic applications of adventure programming* (pp. 11-41). Dubuque, IA: Kendall/ Hunt Publishing Co.

Kolb, D.A. (1984). *Experiential learning. Experience as the source of learning and development*. Englewood Cliffs N.J.: Prentice-Hall.

Lazarus, R.S., & Folkman, S. (1984). *Stress, appraisal and coping*. New York: Springer Publishing.

Luckner, J.L., & Nadler, R.S. (1997). *Processing the experience. Strategies to enhance and generalize learning*. Dubuque, IA: Kendall/ Hunt Publishing Co.

Nadler, R.S., & Luckner, J.L. (1992). *Processing the adventure experience: theory and practice*. Dubuque, IA: Kendall/ Hunt Publishing Co.

Ruikes, Th.J.M. (1994). *Ervaren en leren. Theorie en praktijk van ervaringsleren voor jeugdhulpverlening, jeugdbescherming en jeugdwerk*. Utrecht: Uitgeverij SWP BV.

Ruikes, Th.J.M. (2012). *Ervaringskracht*. Utrecht: Uitgeverij STILI NOVI. In press (verwacht in september 2012).

Russell, K.C., & Hendee J.C. (1999). Wilderness therapy as an intervention and treatment for adolescents with behavioral problems. In A.E. Watson, G. Aplet & J.C. Hendee (Eds.), *Personal, societal and ecological values of wilderness: 6th world Wilderness congress Proceedings on Research and Allocation, volume II*. Ogden, UT: USDA Forest Service, Rocky Mountain Research Station.

Russell, K.C., & Philips-Miller, D. (2002). Perspectives on the wilderness therapy process and its relation to outcome. *Child & Youth Care Forum*, 31, 415-432.

Russell, K.C. (2003). An assessment of outcomes in outdoor behavioral healthcare treatment. *Child and Youth Care Forum*, 32(6), 355-381.

Van der Ploeg, J.D. (2009). *Agressie*. Rotterdam: Lemniscaat.

Van der Ploeg, J.D. (2011). *Ervaringsleren. Theorie en Praktijk*. Rotterdam: Lemniscaat.

Van der Ploeg, J.D., & Scholte, E.M. (2003). *Effecten van behandelingsprogramma's voor jeugdigen met ernstige gedragsproblemen*. Amsterdam: Nippo.

Wichmann, T. (1993). Of wilderness and circles: Evaluating a therapeutic model for wilderness adventure programs. In M.A. Gass (Ed.), *Adventure therapy: therapeutic applications of adventure programming* (pp. 347-356). Dubuque, IA: Kendall/ Hunt Publishing Co.

Wilson, S.J., & Lipsey, M.W. (2000). Wilderness challenge programs for delinquent youth. *Evaluation and Program Planning*, 23, 1-12.

Bijlagen

Bijlage 1 Semi-gestructureerd interview aanbieders

Huidige aanbieders:

Topic 1: selectiecriteria en procedure

1. Gebruik je selectiecriteria om te bepalen of een jongere in aanmerking komt voor BZA?
 - Zo ja: welke?
 - Zo nee: op welke manier selecteer je de jongeren?
2. Hoe vindt de procedure van selectie plaats? Kun je een korte beschrijving geven?
 - Wie besluit?
 - Is hier GW-er bij betrokken?
3. Wat is volgens jouw ervaring de belangrijkste reden om jeugdigen in het buitenland te plaatsen?

Topic 2: groepssamenstellingen en cohesie

4. Is het project individueel of in een groep?
5. Welke ervaringen heb je w.b. de groepssamenstelling van de jongeren in de projecten; gaat dit doorgaans goed of zijn hier knelpunten? Welke?
6. Zijn er bepaalde jongeren die je juist individueel plaatst? Waarom?

Topic 3: voorbereiding leerdoelen

7. Worden voorafgaand leerdoelen vastgesteld?
 - Hoe komen ze tot stand? Wie zijn daarbij betrokken?
 - Is het opgenomen in het hulpverleningsplan?
8. Zijn de leerdoelen specifiek voor het verblijf in buitenland? Kunnen ze niet net zo goed gehaald worden binnen Nederland? Waarom wel/niet?
9. Worden de (evt.) leerdoelen aan de leverancier in het buitenland gecommuniceerd? Zo ja, hoe? Wordt er ook overlegd met leverancier of ze dit kunnen bieden of liever de leerdoelen bijgesteld zien worden?

Topic 4: evaluatie gedragsveranderingen

10. Wordt het behalen van de leerdoelen tussentijds geëvalueerd? Wanneer en hoe?
11. Hoe houd jij in NL de ontwikkelingen van de jongere in het buitenland bij?
 - Is hier een gestructureerd overleg voor? En contact met de jeugdige
 - En een bepaald volgsysteem waarin doelen worden vastgelegd en kunnen worden gevolgd?
 - Wie geeft de input (de buitenlandse zorgaanbieder)?
 - Is hier GW-er bij betrokken?
12. Wordt het behalen van de leerdoelen na beëindiging geëvalueerd? En vindt follow-up plaats?
 - Is hier een gestructureerd overleg voor?
 - En een bepaald volgsysteem waarin doelen worden vastgelegd en kunnen worden gevolgd?
 - Wie geeft de input (de buitenlandse zorgaanbieder)?
 - Is hier GW-er bij betrokken?

13. Welke concrete gedragsveranderingen zie je over het algemeen in positieve zin?
14. Zie je ook ongewenste/niet-bedoelde veranderingen (negatief)? Welke?

Topic 5: Samenwerking met aanbieder buitenland

15. Hoe is de samenwerking tussen de aanbieder in het buitenland en jou/jullie instelling in NL?
16. Waar richt de samenwerking zich op?

Topic 6: continuïteit en borging

17. Hoe vindt overdracht plaats van hetgeen er in het buitenland is gebeurd, ontwikkelingen die de jongere heeft doorgemaakt, naar de hulp in NL? Is hier een standaard procedure voor?
18. Worden voorafgaand aan vertrek afspraken gemaakt over tussentijds contact tussen de jongere en zijn/haar begeleider/hulpverlener vanuit NL?
 - Met wie worden die afspraken gemaakt (met jongere, met leverancier in buitenland)?
 - Om wat voor type afspraken gaat het?
19. Hoe zorg je ervoor dat dat wat de jongere daar heeft geleerd, in NL niet verloren gaat (beklijven)? Kortom, hoe wordt continuïteit gewaarborgd?

Topic 7: betrekken ouders

20. Hoe en wanneer worden de ouders betrokken bij het traject van de jongere?
21. Worden voorafgaand aan vertrek afspraken gemaakt over tussentijds contact met ouders? -
 - Wat voor soort afspraken?
 - Met wie worden die afspraken gemaakt?
 - Wordt gecontroleerd of de afspraken worden opgevolgd? Wie controleert?
22. Hoe verloopt het contact tussen jongere en ouders tijdens verblijf in het buitenland?
23. Bestaat de mogelijkheid dat ouders deelnemen aan het traject en hoe dan?

Topic 8: inhoud programma

24. Is er naar je weet sprake van een expliciet therapeutische component in het programma dat jullie bieden in het buitenland?
 - Zo ja, welke?
25. Zit in het buitenlands zorgaanbod dat jullie bieden een expliciete fysieke component?
 - Welke; hoe ziet dit er precies uit (aantal keer per week, duur, hoe intensief is dit)?
26. Hoe zit het met onderwijs voor de jongere en dagbesteding?

Topic 9: beoordeling BZA

27. Wat zijn goede/sterkte punten aan BZA?
28. Welke verbeterpunten zie jij?
29. Heb je wel eens gedacht nadat een bepaalde jongere BZA had ontvangen, dat het beter was geweest als dit toch niet was ingezet?
 - Zo ja, waarom dacht je dat?
 - Wat voor type jongere was dat?
30. Is jullie instelling van plan met BZA door te gaan, of zijn er plannen om te stoppen?
 - Waarom?

Topic 10: overige aanvullende informatie

31. Heb jij zelf nog dingen die je graag kwijt wil? Positief, of negatief? Heb ik iets niet nagevraagd wat je wel genoteerd wilt hebben?
32. Kan je ons helpen aan jongeren met wie wij een telefonisch interview van ca. 30 min. kunnen houden?

Stoppers:

1. Tot wanneer bood jouw/jullie instelling BZA?
 - Was het bij jullie in eigen beheer of buitenlandse zorgaanbieder?
2. Welk type BZA werd aangeboden en waar (land)?
3. Had het programma een expliciet therapeutische component in zich?
 - Wat voor therapeutische component?
 - En een fysieke component?
4. Was er een mogelijkheid voor ouders om deel te nemen aan het programma?
 - Op welke manier werd dit vormgegeven?
5. Hielden jullie de vorderingen van de jongeren in het buitenland bij?
 - Door middel van tussentijds contact of tussenevaluaties?
 - Wie waren daar bij betrokken?
6. Wat zag je vooral bij de jongeren veranderen; wat waren resultaten (negatief, positief)?
7. Hoe zorgden jullie ervoor dat de vorderingen die de jongeren maakten in Nederland (bij terugkomst) konden beklijven?
8. Hoe verliep de samenwerking met de buitenlandse aanbieder (indien project niet in eigen beheer)?
9. Vond je in het verleden wel dat BZA hielp?
 - Bij welk type jongeren wel of niet?
10. Wat is/zijn de reden/redenen waarom de instelling besloten heeft met BZA te stoppen?
11. Waren deze knelpunten ook anders op te lossen geweest?
 - Zo nee, waarom niet? Zo ja, hoe dan?
12. Ben jij het met dit besluit van de instelling eens?
 - Zo nee, waarom niet?
 - Zo ja, waarom?
13. Wat zijn volgens jouw de grootste pluspunten van BZA?
14. Wat zijn volgens jouw de grootste knelpunten van BZA?
15. Heb jij adviezen voor instellingen die wel BZA aanbieden?

Bijlage 2 Semi-gestructureerd interview jongeren

1. Jij bent dus een tijdje in het buitenland geweest. Wat deed je daar zoal de hele dag?
 - Wat vond je daarvan?
 - Was dat goed voor je, was dat wat je nodig had?
 - Ging het je gemakkelijk af of vond je het moeilijk/lastig/was het zwaar?
2. Waren er regels?
 - Welke?
3. Heb je in het buitenland onderwijs/school gehad?
 - Hoe ging dat precies? Was dat anders dan in Nederland?
 - Wat vond je ervan?
 - Leerde je er iets van?
4. Wilde jij zelf eigenlijk ook graag naar (project) het buitenland?
 - Waarom wel/niet?
 - Is dit jou van te voren ook gevraagd?
 - Waarom was dit (project) eigenlijk in het buitenland en niet in Nederland?
5. Heb je contact gehad met je ouders toen je in het buitenland was?
 - Hoe ging dat?
 - En wat vond je daarvan?
 - Was dit genoeg, te weinig, te veel? Wat had je liever gehad?
6. Kregen je ouders eigenlijk begeleiding toen jij in het buitenland was?
7. Kreeg jij begeleiding in het buitenland?
 - Wie was dit?
 - Deze sprak Nederlands?
 - Hoe vaak kwam deze?
 - Waar hadden jullie het over?
 - Hoe vond je dit?
8. Heb je daarnaast ook contact gehad met je begeleider *uit Nederland* toen je in het buitenland was, dus de begeleider die je vanuit Nederland al kende?
 - Hoe ging dat (langsgekomen/hoe vaak, bellen, brief)?
 - En wat vond je ervan?
9. Had je het gevoel dat jij, toen je in het buitenland was, bij iemand terecht kon met vragen of als je ergens mee zat?
 - Zo ja: wie was dat? (Was dit iemand van het gezin waar je was, of iemand anders?)
 - Hoe ging dat?
 - Zo nee: heb je dit gemist?
10. Hoe was het in het gezin?
 - Waren ze een beetje aardig voor elkaar?
 - En voor jou?
 - Was het er schoon (hygiëne, douche)?
11. Waren er voor jou leerdoelen?
 - Heb je ze samen met iemand opgesteld of werd dit voor jou gedaan, hoe ging dat?
 - Als samen: met wie deed je dat dan?
12. Wat waren je leerdoelen?
13. Is het gelukt, heb je je leerdoelen gehaald?

14. Wat heb je verder geleerd in het buitenland?
15. Is er een toekomstplan met je opgesteld in het buitenland?
 - Wie hielp jou daarbij?
 - Wat stond er in?
16. Merk je dat je de dingen die je in het buitenland hebt geleerd nu nog gebruikt?
 - Wat bijvoorbeeld?
17. Toen je terug kwam in Nederland, waar ging je toen wonen?
 - Waarom daar?
 - Wilde je dat zelf ook graag?
18. Als je weer bij je ouders ging wonen, kregen je ouders of jullie als gezin begeleiding?
 - Wat gebeurde er dan?
19. Had jij in Nederland nog begeleiding na afloop?
 - Wat voor begeleiding?
 - Nu nog steeds?
 - Wat vond/vind je daarvan?
20. Heb je, toen je terug in Nederland was, nog wel eens met iemand gesproken over je toekomstplan?
 - Zo ja: met wie?
 - Waarom; waar hadden jullie het over?
21. Had je toen je terugkwam werk of school in Nederland?
 - Hoe was dit geregeld, door wie/welke organisatie?
22. Heb je nu nog wel eens contact met het gezin in (buitenland)?
 - Vertel daar eens wat meer over, hoe vaak spreek je hen?
 - Waar heb je het dan over, etc.?
 - Is dit belangrijk voor je, waarom?
23. Wat vind je goed aan (project)?
24. Wat vind jij niet goed aan (project), wat zou anders moeten/*tips*?
25. Zou jij andere jongeren het (project) aanbevelen?
26. Heb je verder nog iets wat je belangrijk vindt om te vertellen over de zorg in het buitenland en hoe dat allemaal is gegaan?